

Satu Pirinen

Taiteen maisterin tutkinnon opinnäyte

Kevät 2012

Aalto-yliopisto

Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu

Median laitos / valokuvataiteen koulutusohjelma

UNESSA

I DOKUMENTTEJA UNEN LOGIIKASTA

08	Johdanto
10	Unen tärkeydestä
11	Unettomat yöt
12	Yhteiskunnan rytmi
13	Luova uni
13	Unista ja tieteestä
16	Uneni ratsastaa herasilmä hevolla
20	Unen kuvaamisesta
21	Mahdottomuus
21	Muistaminen
23	Muisto elokuvasta, muisto unesta
26	Kirjoitettu uni, valokuvattu uni
28	Valokuvan ja unen paradoksi ja surrealismi
30	Minä kuvaajana

32	Unen visuaalinen esittäminen
33	Unia kuvissa
33	Nukkuvien ja nukkumapaikkojen kuvat
36	Nukkuva ja uni samassa kuvassa
38	Unen visuaaliset elementit
39	Sinä elävä
43	Painajaismaisissa lavasteissa
47	Akira Kurosawan unet
52	Kulttuurisesti värityneet unet, unen yksityisyys ja universaalisuus
54	Unet ja unenomaisuus valokuvataiteessa
54	Gregory Crewdson: Twilight
56	Harri Larjoston unia
60	Unenomaisuus
64	Unen merkitsemisen elementit kuvassa
70	Miten kertoa, että kyseessä on uni
70	Emootio
72	Unikuvani
75	Unien kuvaajista
78	Lopuksi
82	Lähteet

II UNESSA

88	Produktio-osa, otteita unipäiväkirjasta
-----------	--

I

Dokumentteja
unen logiikasta

JOHDANTO

Yritän soittaa hätänumeroon, mutta alhaalta kellarista ei ole puhelinyhteyttä. Kääriydyn sängyn päälle peiton sisään odottamaan, että murtomies tunkeutuu ovesta ja löytää minut. Rappukäytävässä kuuluu lehdenjakajan askeleet, ulkona sataa. Lenkkikenkien nitisevä ääni kivilattiaa vasten; sama ääni kuin useana muunakin syksyisenä aamuyönä. Postiluukut kolisevat ja nousen sängystä muistikirjani ääreen. Parempi kirjoittaa heti ylös, ennenkuin unohdan.

Myöhemmin katselen kellaria kuvaajan silmin. Asetan kameran toiseen reunaan ja menen lankalaukaisijan kanssa kyyhöttämään peiton alle kuin unessanikin. Kuvaaminen on se pelottavin kohta. Uppoudun yksinäisyydessäni tilanteeseen. Yläkerrasta kuulen muiden ääniä ja olen valppaana keskeyttämään toimeni jos joku tulee. Kellari on työhuoneen alakerta. Muutama yö sitten unessa se oli minun kotini.

Suomen sana uni tarkoittaa sekä nukkumista että sen aikana nähtyjä unia, kun taas esim. englannin sleep ja dream ovat eri asioita tarkoittavia sanoja¹. Tekstissäni unella tarkoitan molempia asioita, nukkumista ja unennäköä asiayhteydestä riippuen. Uni, niin nähtynä unena kuin nukkumisena ovat keskeisiä teemoja tässä kirjallisessa pohdinnassani. Kuvallisen tarkasteluni kohteena on kuvan suhde uneen ja toisaalta valvemaailman suhde unen maailmaan – maailmaan jonne en voi ottaa kameraa mukaan. Näkemäni unet olen yrittänyt vangita kuvalliseen muotoon, mutta tekstini käsittelee laajemmin nukkumisen ja unien merkitystä ihmiselle sekä

sitä miten kaikki voi sekoittua unettomina öinä, miten unen ja valveen ero katoaa. Pohdin myös unta (yhteiskunnallisena) ilmiönä. Päästäkseni varsinaiseen aiheeseen, eli unen esittämiseen kuvallisesti, tarvitsee kohdistaa ensin ajatuksensa siihen mitä uni on ja millaisena sen näemme.

Unia on esitetty valokuvissa koko valokuvauksen historian ajan. Varhaisten unikuvien ilmaisu pohjaa vahvasti maalaustaiteen unen esittämisen keinoihin ja valokuvan median luomien erilaisten efektien käyttöön, kuten kaksoisvalotukseen. Unikuvien esittämisen tavat ovat vaihdelleet muiden taidetrendien mukana, esimerkkinä surrealistien fotogrammi-unikuvat tai postmodernin taiteen kollaasit. Käyn tekstissäni läpi niitä keinoja, jotka tekevät kuvasta unennäköisen, keskittyen liikkuvaan kuvaan ja valokuvaan.

Unen tilat ovat paikkoja, jotka ovat unessa yhtä todellisia kuin valveilla. Mistä nämä paikat, tilanteet ja tarinat syntyvät? Onko niitä mahdollista nähdä tai luoda uudelleen kuvissa? Olen aina ollut kiinnostunut siitä, mitä arkisesti käyttämiemme sanojen takana oikein on. Mitä se tarkoittaa, että jokin näyttää unelta tai unenomaiselta. Pääsen työssäni esimerkkien kautta hahmottamaan tuota monisyistä ja mielenkiintoista kysymystä. Täydellistä vastausta tähän unen mysteeriin ei voi antaa, ainoastaan johtolankoja. Teen muistikirjaa unistani kuvin ja sanoin. Yritän säilöä sen, mitä helposti unohdamme.

¹ Portin, Anja: *Uni, aamuun on aikaa, koko maailma nukkuu, Keuruu 2005*, Kustannusosakeyhtiö Avain, Otavan kirjapaino oy, s.8

Unen tärkeydestä

Unettomat yöt

Uni pitää ajatukset kirkkaina ja selkeinä. Unen puuttuessa maailma menee sekaisin, muuttuu unenomaiseksi ja järjettömäksi. Unettomina kausina näen pelottavimmat painajaiset. Ne tulevat aamun viimeisinä hetkinä, kun vihdoinkin olen nukahtanut ja tiedän herätyskellon kohta jo soivan. Toisinaan on mennyt viikko, etten ole nukkunut kuin korkeintaan tunnin yössä. Silloin unesta tulee pakkomielle, jota tavoittelen kaikin keinoin. Kuin juhannustaikoja, kokeilen konsteja joilla nukkuisin paremmin. Yhdeksi näistä keinoista tulee unien muistiin kirjoittaminen ja kuvaaminen. Unet paljastavat itsestäni asioita, joita yritän piilotella syvällä sisälläni ja joita en hereillä huomaa. En usko unen kertovan mitään enteellistä, vaan, että unissa kertaamme menneitä tapahtumia ja liitämme ne osaksi muistoja, muistille käytettävämpään muotoon. Pelot, haaveet, surut ja ilot ovat läsnä kummallisissa tarinoissa, mutta silti saavuttamattomissa. Öinen kuvamaailma on siinä edessämme, muttemme saa siitä otetta. Muistamme häilyvinä oudot tilanteet ja miltä uni suunnilleen näytti, mutta emme voi hereillä tavoittaa kokonaan sitä samaa tilaa, jossa unessa olemme.

Nukkuessani oikein hyvin ja syvää unta, en muista mitään yöllä näkemistäni maailmoista. Jollei minua olisi silloin tällöin riivanneet unettomat elämänjaksot en varmastikaan kirjoittaisi unesta. Jokapäiväisen unen puuttuessa nukkumisen merkitys nousee suuremmaksi ja painavammaksi. Ihminen tarvitsee unta oppiakseen ja jäsentääkseen kokemuksia aivoissaan. Unettomuuden seurauksena järjestely on hataraa, pää on kaaos, jossa kuvat ja tilanteet ovat sekaisin. Uni on asia, jota olen unettomuuden seurauksena alkanut pakkomielleistää. Uni on sodassa tarpeellinen väline. Yön aikaan on helpompi hyökätä kun vihollinen nukkuu. Unettomuutta käytetään kidutuskeinona. Ihmisen ei anneta nukkua jolloin hän kertoo lähes mitä vain saadakseen nukkua.¹ Toisaalta unettomuus voi olla monille myös luovuuden lähde, aivot kun menevät sellaisessa tilassa sekaisin tuottaen päähän mitä kummallisempia ajatuksia ja kuvia. Unettomuus on

¹ Portin 2005, s.50-52

myös tarpeellista, jotta arvostaisimme nukkumista. Hän, joka on valvonut tarpeeksi öitään tietää miten tärkeää uni on.

Yhteiskunnan rytmi

Kolmasosa ihmiselämästä kuluu nukkuessa. Nukkuminen on yhteiskunnallisesti niin merkittävä asia, että teollistunut yhteiskunta on alkanut eri tavoin valvomaan nukkumistamme. Tehtaiden loisteputkivaloissa ei tiedä onko yö vai päivä, tuotanto kestää ympäri vuorokauden. Nukkuminen on jälkiteollisen yhteiskunnan vihollinen. Tämä on yhteiskunta, jossa yritysverkostot eivät rajoitu aikaan tai paikkaan, ja jossa markkinat ovat aina auki. Suuret kaupungit eivät nuku koskaan ja ihminen tarvitsee palveluja kaikkina aikoina. Nukkuminen on yhteiskunnan kannalta tuottamatonta aikaa, vai onko sittenkään? Uneliaat ihmiset aiheuttavat enemmän onnettomuuksia ja siten myös kuluja yhteiskunnalle. Unettomuus on yleinen ongelma. Terveellisiin elintapoihin kuuluu hyvät yöunet, mutta silti unen määrä vähenee 24/7 hereillä olevan yhteiskunnan painostuksesta. “Urheile säännöllisesti, syö terveellisesti ja nuku hyvin” ovat kolme terveellisen elämän ehtoa, mutta silti unta pidetään välttämättömänä pahana, josta halutaan nipistää kaikki ylimääräinen aika pois.²

² Portin, 2005, s.44-51

Olen aiemmin ajatellut projektini oman navan kaiveluksi ja halunnut tehdä välillä jotain yhteiskunnallisesti kantaaottavampaa, mutta olen vasta viimeaikoina tajunnut unen yhteiskunnallisen merkityksen ja sitä kautta saanut mielekkyyttä työskentelyyni. Itse unilla ei ole niin merkittävää osaa yhteiskuntaan, mutta nukkumisella sitäkin suurempi. Yöksi suljen silmäni silmien eteen laitettavalla naamiolla, laitan korviin tulpat. Suljen ulkomaailman pois ja aloitan elämän omassa maailmassani. Tunnen syyllisyyttä unettomuudestani, toisaalta tunnen syyllisyyttä nukuttuani liian pitkään.

³ Wikipedia artikkeli: Dream

⁴ Paul Scotts Films Production/ National Geographic, Australia, Naked Science, Dead Tired, 2009, suom. Tappava väsymys, osat 1 ja 2 (esitetty Yle 1 14. ja 21.12.2009)

Luova uni

Unessa minua ei pääse kukaan kontrolloimaan, saan olla vapaa ja tavoittamattomissa – toisaalta stressi tekee unen levottomaksi ja saattaa jopa estää nukkumasta. Uni voi toisaalta olla etenkin luovuuden kannalta tuottavaa aikaa. Monet suuret ideat syntyvät nukkuessa. Yesterday melodia on saanut alkunsa McCartneyn unesta. Saksalainen tiedemies, ”neurotieteen isä” Otto Loewi keksi unessaan, miten voi todistaa teoriansa siitä, että hermoimpulssit ovat kemiallisia eivätkä sähköisiä ja sai Nobelin. Tosin hän kirjoitti yöllä muistiin unen päätelmänsä niin epäselvästi, ettei ymmärtänyt niitä ennekuin nähdessään saman unen seuraavana yönä.⁵ Uni ei olekaan niin tuottamatonta, välttämätön paha, johon meidät on pakotettu käyttämään aikaa. Kunnon lepo saa meidät toimimaan hereillä paremmin ja pysymään virkeämpinä. Vasta nykyisin esimerkiksi vuorotyötä ja sen rasituksia on alettu tutkia ja kehittää vuorotyöläisten unirytmiiä terveellisempään suuntaan. Unettomuus voi johtaa useisiin sairauksiin kuten yli-painoon, diabetekseen, syöpään ja jopa tappaa. Väsyneenä toimiminen, esimerkiksi autolla ajaminen tai työssä jonkin koneen käyttäminen, voi osoittautua kohtalokkaasta. Ihmisen aivot saattavat vaipua mikrouneen vaikkapa autoillessa, jolloin emme edes itse huomaa nukahtamistamme sekunnin murto-osiksi.⁴ Unien lyheneminen on yhteiskunnalle, ihmis- mielelle ja terveydelle kallista.

Unista ja tieteestä

Nukkumisella on ollut evoluution kannalta suurta hyötyä, koska sen osuus vie niin valtavan osan ihmisen ajasta. Nukkumisen ja unen kaikkia merkityksiä ei vielä kukaan tunneta. Tutkimus on suurimmaksi osaksi unen aikana aivoissa tapahtuvien kemiallisten reaktioiden ja sähkökäyrien tutkimista. Unikokeissa testihenkilöiden unia valvotaan ja heitä heräte-

⁵ Hobson, J. Allan: *Unenmäöstä. Johdatus unitutkimukseen*. Suom. Kimmo Pietiläinen. *Terra Cognita* 2004, s.31-159

⁶ Valli, Katja, 2010, *Tajunnan laitamilla, teoksessa Harri Larjoston unet, Tallinna 2010, Kustannus oy Taide*

tään unen eri vaiheissa kertomaan millaista unta ovat juuri nähneet. Unen muistaminen ei ole ihmisen menestykselle lajina tai lajin eloonjäännille tarpeellinen ominaisuus. Suurinta osaa unista emme muista. Muistamme usein vain unet joihin heräämme, siksi muistamme paremmin huonot kuin hyvät unet. Muistamista hoitava aivojen osa ei ole käytössä unen aikana. Unien ylös kirjaaminen ja kuvaaminen voi palvella itsereflektiota henkilökohtaisella tasolla, mutta unia ei voi tulkita tavalla ”ulosteet ennustavat rahantuloa”.^{5,6}

Tieteellisesti ajateltuna uni on aivojen kytkeytymistä päälle nukkuessa. Aivot itse eivät nuku koskaan, mutta osat niistä eivät ole toiminnassa. Harvardin yliopiston psykologian professori J. Allan Hobson esittää teoksessaan *Unennäöstä*⁵ mielenkiintoisia näkökulmia unien maailmaan nykyisen unitutkimuksen näkökulmasta sekoittaen tieteellisemmän tutkimuksen rinnalle omia uniaan ja niiden merkitysten pohdintaa. Hobsonin mukaan unen analyysin tulisi olla muodon, ei sisällön analyysia. Unessa kertaamme noin viikko sitten tapahtuneita asioita vahviten. Unen merkitystä ei ole läpikotaisin pystytty selvittämään, mutta tutkimukset viittaavat siihen, että unessa ihminen järjestää muistiaan ja sinne kertyneitä asioita muistin kannalta käytettävämpään muotoon. Nukkuminen on tärkeää myös kaikkien nisäkkäiden lämmönsäätelylle. Ilman unta ei pysy hengissä.⁵

Uni on assosiaatioketjua, jossa tapahtumat etenevät, mutta tutkimusten mukaan unen tarinat eivät olekaan varsinaisia tarinoita kausaalisuhteineen. Ihmismielellä vain on taipumus asettaa asiat syy-seuraus suhteisiin. Uni ja valve ovat kaksi erilaista tietoisuuden tilaa ja niiden erot löytyvät Hobsonin mukaan kemiasta, jota aivoissamme tapahtuu. Unessa aivojen järjestelmät, jotka vastaavat tarkkaavaisuudesta, muistista sekä itsetutkimuksesta kytkeytyvät pois päältä. Unta voi verrata mielenhäiriöön, unessa ihminen on samassa tilassa kuin psykoosissa. Unien tapahtumien kerronta taas muistuttaa alzheimerin potilaan outoja tarinoita. Unen näkijän aivoissa tapahtuukin samanlaisia tapahtumia kuin alzheimerpotilaalla. Uni on hulluutta, joka samalla estää meitä olemasta hulluja päiväsaikaan.⁵

Uneni ratsastaa herasilmä hevolla

Suurin osa unista on täynnä absurdeja tarinoita arkisissa puitteissa. Uni on vapaa liikkumaan ajassa ja tilassa. Kaikki on sallittua. Toisinaan jään unen tapahtumien vangitsemaksi vielä hereilläkin. Kerran eräs ystävällinen tyttö olikin unessani todella ilkeä. Minun teki mieli olla tervehtimättä häntä seuraavana päivänä kun hän käveli vastaan. Ei uniinsa pitäisi uskoa.

Ja kun aamulla herään, mietin kuinka peloissani oikeasti olenkaan. Että puhelimeni muistista katoaa nimesi ja numerosi – sinäkin. Ja että olet yhtäkkiä niin välinpitämätön. Huomiota halutessani otan pääsi kainalooni, puristan toisen käden nyrkkiin ja lyön niin kauan, että käteni on veressä. Sitten itken ja huudan anteeksi perääsi, mutta pelkäätkin minua niin paljon, ettet anna tulla enää lähemmäksi. Toissayönä joku yritti tunkeutua asuntooni ja sitten sinä tulit. Poltit tupakkaa parvekkeella eikä minua haitannut.

Painajaiseni ja ahdistavat uneni liittyvät usein väkivaltaisuuteen tai yksin jäämiseen. Aamulla saatan tuntea syyllisyyttä siitä, miten päähäni voi tulla sellaisia kuvia. Jos olen unessani tehnyt vääryyttä, tekee mieli pyytää anteeksi. Unessa jätetyksi tuleminen ja yksinäisyyden tunne on niin vahva, että herätessäni haluan vielä varmistaa, että rakkain on vieressäni, eikä hän kadonnut mihinkään. Välillä on vaikea suhtautua vieressä nukkuvaan ihmiseen, jos hän on juuri jättänyt minut unessani. Uni on jo katkennut, mutta sisälläni säilyy tunne. Joskus sydäntäni puristaa, jos olen ollut unessani surullinen ja epätoivoinen. Muistan parhaiten uneni, joihin liittyy erittäin vahvoja tunnekokemuksia.

Monesti näen unia kotipaikkakunnaltani, jonne kaipaamaan usein ja kaipaukseni siirtyy kuvamaailmaani. Tutut paikat ovat turvallisia ja rakkaita. Kiinnyn paikkoihin jopa enemmän kuin ihmisiin. Pelottavimpien unien tapahtumapaikka on suuri, julma ja tuntematon kaupunki – sellainen jossa ihmiset eivät ymmärrä minua enkä minä heitä. Toisaalta monissa painajaisissa olen yksin kotona ja minua vainotaan, mutten tiedä kuka on vainoaja. Tuntematon uhka on usein läsnä, vaikka muuten tilanne olisikin rauhallinen. Vesi elementtinä on usein mukana unissani.

Uin, kahlaan, vesi on tummaa enkä näe juuri mitään, vesi on suolaista. Vesi on valveillakin pelottava ja kiehtova, joten uneni sijoittuvat usein veden äärelle.

Valveilla toistunut pitkäaikainen toiminto jatkuu usein unessa. Jos ajan autolla pitkään, teen urheilusuoritusta ja käyn jotain asiaa päässäni läpi hartaasti, tämä toiminta toistuu unissani. Jos käsittelen kuvia tietokoneen äärellä koko päivän, saatan unessani nähdä tapahtuman, joka kohta aukeaa kuvaksi tietokoneen ruudulle kuvankäsittelyohjelmaan. Autolla ajaminen toistuu usein unissani etenkin pitkien ajomatkojen jälkeen. Aivot jatkavat toimintaa, jota ne kertosivat valveilla uudestaan ja uudestaan. Kerratessani päässäni pitkään leuanvedon liikerataa kuntosalilla, vedin unessa satoja leukoja kateellisten ihmetellessä vieressä. Pitkäaikainen toiminta saa ajatukset harhailemaan, mutta auto pysyy silti tiellä. Osa aivoista jää ohjaamaan.

Tutustuin kerran naiseen, joka menetti rakkaan koiransa. Hän kertoi minulle unestaan, jossa koira oli yhdessä hänen vuosia sitten kuolleen äitinsä kanssa, molemmat olivat iloisia. Koiran kuoltua nainen oli ollut pitkään hyvin surullisen ja poissaoleva. Tuon unen jälkeen hän huokui rauhallisuutta ja oli muutenkin pirteällä tuulella. ”*Koira ja äiti tulivat kertomaan, että heillä on nyt hyvä olla.*” - Hän sanoi. Muistot, rakkaat ja kipeät, löytävät tasapainoisemman tilan nukkuessa. Prosessoimme asioita unessa. Itsekin näen usein unessa mummoni, muistoni hänestä synnyttävät päähäni elävän kuvan poismenneestä henkilöstä ja muistan hänet paremmin kuin hereillä. Unet pitävät osaltaan muistoja yllä. En varmaan muistaisi mummoni kaikkia ilmeitä ja eleitä niin hyvin, ellen näkisi häntä niin usein unissani. Toisaalta pelottavat asiat saattavat jäädä vaivamaan uniin, vaikka ne valveilla olisivatkin jo unohtuneet. Aivot järjestävät muistoja eheämpään muotoon, ratkaisemme vaikeita asioita käsittelemällä niitä unessa?

Unen kuvaamisesta

¹ Hobson, J. Allan: *Unennäöstä. Johdatus unitutkimukseen. Suom. Kimmo Pietiläinen. Terra Cognita 2004, s.145-159*

Mahdottomuus

Olen päättänyt kuvata mahdotonta, vangita fyysisesti näkymän, joka ei ole kuvattavissa samanlaisena kuin sen olen nähnyt. Kukaan ei voi tietää, miten uneni näen. Esitän vain väitteen tai johtolangan siitä, mitä on saattanut tapahtua. En halua tarkasti määritellä sitä, millaisen kuvan liitän kuhunkin uneen. Kirjoitan unet muistiin ja nuo kirjoitukset ovat osa teostani, mutta erillään kuvista siinä mielessä, että ne ovat oma kokonaisuutensa, lista unistani. En aio siis esittää kuviani selittävän kuvatekstin kanssa. Selitykselle ei ole tarvetta, koska pelkkä kuvapinta, ilman tekstiä, jättää kuvat vapaammiksi, jolloin niiden on helpompi hengittää ja jatkaa eloaan kuvapinnan ulkopuolella katsojan mielessä. Muistiin kirjoitetut unet kertovat unen tapahtumat tarkemmin. Niitä voi lukea ja niistä voi löytää joillekin kuville vastaavuuksia. Toisaalta on monta tarinaa, joille ei löydy vastinetta mistään yksittäisestä kuvasta. Teen siis työtäni unen logiikan viitoittamalla tiellä: näennäisesti on olemassa jokin logiikka, mutta sitten ei olekaan. Paikka on sama, jossa olen ollut hereilläkin, mutta en tunnista sitä. Paikka on muuttanut muotoaan toiseksi ja uni hyppii ajassa ja tilassa miten sattuu. Vuoropuhelu tekstin ja kuvan kanssa on avoimempaa, kuin palapeli mitä katsoja voi halutessaan rakentaa. Rakenne on samanlainen kuin unitutkimuksissa, joissa on tutkittu unta tarinana. Ihmiset ovat kirjoittaneet uniaan ylös, ne on leikattu yksittäisille lapuilla ja huomattu, ettei unen koko tarinaa kukaan toinen ihminen voi rakentaa uudestaan, koska se ei sisällä selkeitä syy-seuraus suhteita.¹

Muistaminen

Toisinaan käy niin, että kuvaamani kuva korvaa muistoni unesta. Olen kirjoittanut unen juonen, kuvannut jonkin siihen liittyvän tunnelman tai tilanteen ja unohtanut, miltä kaikki alunperin näytti. Lukiessani

myöhemmin ylös kirjaamastani unen tapahtumasta huomaa näkeväni mielessäni kuvaamani kuvan, itse uni on jo unohtunut. Samalla tavalla valokuvat korvaavat joskus menneitä muistoja ja saavat luulemaan, että muistamme tapahtuman, vaikka muistammekin kuvan. Kuten aiemmin tekstissä mainitsin, unen muistamisella ei ole merkitystä. Muistava osa aivoista ei ole päällä nukkuessa ja siksi meidän on niin hankala palauttaa mieleen unia, vaikka näemme niitä läpi yön.¹

Lapsuudesta jotkut muistikuvat ovat unen kaltaisia, enää en muista ovatko ne unta vai totta. Joitakin tuollaisia muistikuvia olen kirjoittanut unieni joukkoon, ne sekoittavat pakkaa siitä mikä on pääni sisällä unessa tapahtunutta ja mikä valveilla tapahtunutta. Kaikki ovat yhtä totta tai yhtä epätotta. Muistini on värittänyt asiat haluamallaan tavalla. Ensimmäinen muistoni tästä elämästä on kun puolitoistavuotiaana meinasin hukkoa. Muistan kesäpäivän auringon tulevan veden pinnan alle ja muistan isäni ruskean nahkakengän kun hän minut vedestä nosti. Epäilen kuitenkin tuota kuvaa, se on liian tarkka. Kuin minulla olisi ollut uimalasit päässä, koska näen muistissani veden alla valon ja varjon, pienet ilmakuplat ja kengän tekstuurin täysin selvänä ja kirkkaana, vaikka vedenalla ilman uimalaseja ei mikään näy niin selvänä.

John Berger pohtii kirjoituksessaan Valokuvauksen käytöt Susan Sontagille², että muisti toimi tavallaan valokuvana ennen valokuvauksen keksimistä. Muisti on paljon monisyisempi viittausverkko verrattuna valokuvaan, joka viittaa suoraan vain yhteen tapahtumaan. Jos kadotamme yhteyden valokuvan ja sen tapahtuman välillä, emme tiedä mitä kuva esittää, toimii se varsin heikkona muistin korvaajana. “*Jos haluamme saattaa valokuvan takaisin välittömään kokemusyhteyteen, sosiaaliseen kokemukseen, sosiaaliseen muistiin, meidän tulee kunnioittaa muistin lainalaisuuksia. Meidän täytyy sijoittaa kuva siten, että se tavoittaa jotakin sitä ylläpitävästä vakuuttavuudesta, joka liittyi siihen mitä oli ja mitä on.*”³ Valokuva voi toimia muistina, mutta muistin omien mekanismien tavoin, se säilöo ja paisuttaa yhtä asiaa toisten vaipuessa samalla unohdukseen.

² Berger, John, 1978, *Valokuvauksen käytöt Susan Sontagille*, teoksessa *Kuvista sanoin 1*, toim. Martti Lintunen, Juva 1983, WSOY

³ Berger, John s.220

⁴ Bazin, Andre, 1945, *Valokuvan ontologia*, teoksessa *Kuvista sanoin 1*, toim. Martti Lintunen, Juva 1983, WSOY, s179

⁵ Bazin, Andre, 1945, s.183-184

⁶ Sighn, Tarsem, 2000, *The Cell, Kohtaus*, jossa elokuvan päähenkilö on vieraana pahan miehen unissa selvittääkseen rikosta.

Valokuva voi säilyttää osan muistosta ja toimia muistin apuna palauttaen muistin sirpaleita paremmin mieleen. Kuitenkaan se ei koskaan ole itsessään muistikuva. Valokuvat ovat jälkiä tapahtuneesta. Unien kuvamaailma unohtuu nopeaan, mutta valokuva auttaa minua muistamaan edes palasia niistä. Valokuva ei kerro koko unta, mutta palauttaa mieleen katkelman siitä. Se toimii muistin apuvälineenä, se mihin valokuva jää, muisti voi rakentaa lopun kertomuksen.

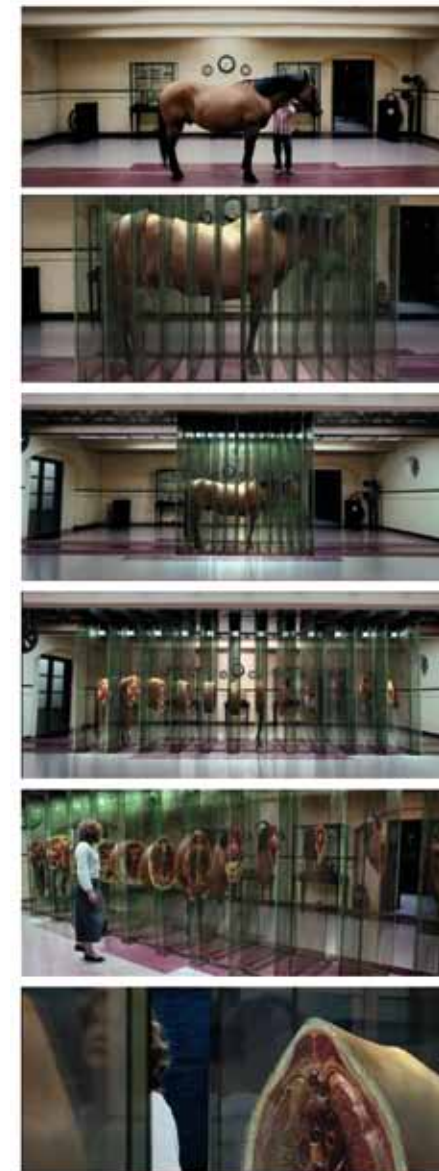
Muinaisessa Egyptissä säilöttiin ruumiita muumioiksi, jotta ihmisen kaltaisuus säilyisi. Enää emme tarvitse muumioita kun on valokuva. Andre Bazinin mukaan valokuva pelastaa toiselta henkiseltä kuolemalta, kun ihminen on säilötytynä hetkeen, joka valokuvassa näkyy⁴.” *Kuva voi olla epätarkka, vääristynyt, väritön, vailla dokumentaarista arvoa, mutta syntynsä kautta se on lähtöisin mallin ontologista; se on malli itse.*”⁵ Säilön uneni tunnelmia ja muistoja valokuvaan, väitän tämän olleen totta ja tapahtuneen luottamalla valokuvan luonteeseen. Haluan säilöä jotain, mikä ei ole koskaan ollutkaan. Samalla kuva kertoo elämästäni ja elämäntilanteista. Se tuo unen valvemaailmaan ja tarjoaa unelle selityksiä ja yrityksiä mieltä, miksi näen öisin jotain sellaista. Kuvaan elämäni, jonka verhoan unitarinoiden taakse. Haluan säilöä elämäni ja itseni kuvaan, omaan *kuolinnaamiooni*.

Muisto elokuvasta, muisto unesta

The Cell (2000)⁶ elokuvan kohdalla olen alkanut pohtimaan myös miten kuvat, valokuvat ja elokuvat vaikuttavat omiin uniini pitkänkin ajan jälkeen. Käsittelen kyseistä elokuvaa myöhemmin tarkemmin siinä esitettyjä unikuvia analysoiden. *The Cell*:ssä on unikohtaus, jossa hevosen ruumiin lävistää monta lasiseinää ja niiden välistä voi nähdä hevosen sisälmykset läpileikkauksina. Tämä kohtaus on vaikuttanut minuun paljon, koska aika ajoin näen unissani erilaisia asioita, yleensä eläimiä tai ihmisiä läpileik-

kauksina. Vaikuttavimmat elokuvakohtaukset ovat ajan kanssa saaneet suuremman roolin ajatuksissani. Itseeni vaikuttanut hevosen leikkaaminen tai sitä edeltäneen kohtauksen valtavat portaat ovat nousseet muistoissani suurempaan rooliin. Elokuvan uudelleen katsominen romuttaa tätä muistoissani tapahtunutta tiettyjen muistojen vahvistumista. Kohtaukset ovatkin ”huonompia” kuin muistan, ne välähtävät ruudulla nopeasti. Käy niinkuin unissa, tietyt muistot vahvistuvat ja niiden rooli kasvaa toisten tullessa unohdetuksi. Olen muistanut itseni kannalta merkittävimmät osat elokuvaa. Hevosihmiselle hevosen paloittelu jäänee kummitlemaan mieleen. Elokuvan kohtauksen muistaminen sekä unohtaminen tarjoaa hyvän vertailukohdan myös unien muistamiseen ja unohtamiseen. Voin vertailla näitä kahta kuvaa ja pohtia mikä muistissani on muuttunut ja miksi. Näin elokuvan ensi kerran vuonna 2000 ja katsoin sen uudelleen vuonna 2010, joten väliin on tullu 10 vuoden edestä muistin vääristymää.

Muistikuva, unikuva: Hevonen on laboratorion tyylisessä tilassa, jossa väritys on yleisesti vihreä. Näen paljon yksityiskohtia, mutta en tiedä mitä ne ovat. Tila on noin 20 neliön kokoinen. Keskellä huonetta on hevonen, tarkemmin sanottuna isokokoinen poni, korokkeella. Poni on väritykseltään ruunikko, eli sen jouhet ovat mustat ja muutoin hevonen on vaaleanruskea. Huomaan siirtäneeni oman ponimme elokuvaan, se on lähes samannäköinen. Pelkään usein, että vanhalle ponille käy jotain ja se joudutaan lopettamaan. Muistini vie tuohon ahdistavaan tilaan itselleni rakkaan eläimen. Hevonen hengittää rauhallisesti, kuin nukahdaisi kohta. Katosta tippuu alas lasilevyjä katkaisten hevosen osiin. Hevonen näyttää silti olevan elossa. Lasilevyt siirtyvät kauemmaksi toisiaan ja pääsen niiden väliin kävelemään ja näen kuinka hevosen sydän hakkaa. Tässä vaiheessa olen unikuviissani siirtänyt itseni tuohon paikkaan tarkkailijaksi. Jostain kytkimestä lasilevyt menevät takaisin yhteen ja palaavat kattoon. Hevonen on yhtenä kappaleena ja kunnossa, sen lempeät silmät katsovat minua kohti ja hengitys on edelleen rauhallinen, kuin se ei olisi huomannut koko tapahtumaa.

Kuva 1

Elokuvan kohtaus (kuva 1): Nainen on sisällä rikollisen unissa. Elokuvan paha, rikollinen mies on unessa vielä lapsi, jota nainen seuraa. He menevät huoneeseen, jonka keskellä on hevonen. Huoneessa on vaaleat seinät ja tummia puisia koriste-esineitä, pääosin vanhoja tieteellisiä laitteita. Lattia hevosen alla on punainen. Hevonen on ruunikko ja muistuttaa kovasti minulle tuttua eläintä. Hevonen on passiivinen, eikä juuri kiinnitä huomiota ympärillä tapahtuviin asioihin. Lasilevyt putoavat hevosen päälle, ihmiset ehtivät juuri ja juuri alta pois. Lasilevyt ovat vihertävää lasia. Hevosen osien välistä voi kulkea, nainen katsoo hevosen sykkivää sydäntä hetken ja jatkaa matkaa ovesta seuraten poikaa. Kohtaus siirtyy toiseen ja hevosta ei enää näytetä.

Tietyt elementit ovat muistissani pysyneet samana, mutta osa on väritynnyt päässäni itselleni sopivaksi. Elokuvan hevonen on passiivinen ja seisoo paikoillaan. Sen hengitystä ei kuvata. Muistikuvissani ja unissa, joita olen aiheesta nähnyt, hevonen on elävämpi ja ottaa kontaktia ihmiseen kääntämällä päätään ja silmiään hieman. Sen korvat ovat höröllään toisin kuin elokuvassa, jossa hevosen korvien asento ja olomuoto viestittävät minulle siitä, että se on vahvasti rauhoitettu. Tilassa ei ole muita ihmisiä, olen itse naisen paikalla tarkkailijana. Kylmä vihertävänsävyinen laboratorio, jossa hevonen on unessani on itselleni pelottavampi ja ahdistavampi paikka. Elokuvan kohtauksessa paikka on arkisempi ja tavallaan neutraalimpi tunnelmaltaan. Merkittävin ero muistikuviini ja uniini on se jatko, jonka hevoskohtaus saa päässäni, vaikka se elokuvassa loppuukin aiemmin. Lasilevyt menevät takaisin yhteen ja nousevat ylös ja hevonen on yhtenä kappaleena, hevosen luonne on taas siinä kohdassa aktiivisempi, se katsoo minua ja näen sen hengityksen höyryävän, tila on kylmä. Jossain unessa hevonen on jopa hörissyt minulle. Tavallaan se on koko ajan se minulle tuttu poni, mutta enemmänkin niin, että sen tilalla on näyttelijä esittämässä tuttua hahmoa. Se näyttää hieman samalta, mutta samalla tunnistan ettei se kuitenkaan ole sama. Tämä on tavallinen unien elementti; asiat unessa ovat erinäköisiä vaikka niiden kerrotaan olevan meille

tuttuja asioita. Tavallinen kertomus unesta on se, kuinka olimme jossain tutussa paikassa, mutta se ei näyttänyt samalta.

Samalla logiikalla toimii unen muistaminen. Unohdamme suurimman osan ja mieleemme paisuttaa muistiin jäänyttä asiaa uusiin mittasuhteisiin. Unen muistijälki jää eloon lyhyempinä kohtuksina unesta. Muistameko vain ne asiat, jotka ovat merkityksellisiä itsellemme? Kysymys on tietenkin hyvin avoin, koska emmehän voi muistaa sitä minkä olemme unohtaneet. Miksi unissamme paikat ja henkilöt ovat usein kuin elokuvan tapahtumapaikkoja ja ihmiset näyttelijöitä. Uni väittää niiden olevan meille tuttuja ja uskomme siihen unessa, vasta valveilla huomaamme sen vain muistuttavan valvemaailman versiotaan.

Kirjoitettu uni, valokuvattu uni

Uneni käyvät läpi prosessin ennen päätymistä kuvattavaksi. Uni on varmasti yöllä vivahteikkaampi ja monimutkaisempi sekä rikkaampi visuaalinen maailma, kuin mitä aamulla kykenen muistamaan. Usein aamulla mielessäni on yksi kohta, jota lähden kirjoittamaan ylös. Unta pitää miettiä pitkään ja palauttaa tapahtumat mieleen pikkuhiljaa. Aamuina, joina ei tarvitse kiirehtiä mihinkään tai jolloin kello ei herätä kesken syvien unien, muistan uneni parhaiten. Toisinaan kirjoitan uneni ylös heti herättyäni, toisinaan taas muistelen unta pitkään ennenkuin kirjoitan sen ylös. Uni kulkee usean suodattimen läpi ennen pääsyään kuvattavaksi. Muistan vain pienen fragmentin, joka kiteytyy usein muistissani lyhyemmäksi tapahtumaksi, jonka yksityiskohdat pikkuhiljaa katoavat mielestäni. Mieleeni painuu yksittäisiä kuvia tapahtumista, muistin logiikan mukaan. Aivot rakentavat tarinasta koherentimman. Olen saattanut unohtaa unesta suurimman osan ennen kuvaamista. Kirjoittamani uni saattaa vaikuttaa minusta vieraalta seuraavan kerran kun sitä luen. Täsmällinen unikuva vaihtuu niihin yksittäisiin elementteihin, joihin kyseisen uneni tapahtuma kiteytyy.

Olen miettinyt unen kuvaamista jo niin pitkään, että näen hyvin usein unia, joissa liikun lopuksi kamerani kanssa kuvaamassa unta ja sen tapahtumaa. Useimmiten unien sisällä kuvaan kamerallani unen tapahtumapaikkaa ja se tuntuu olleen tärkeä teema uniäni kuvaamisessa jo ennen tällaisten unien näkemistä. Toisinaan uni kertoo minulle jo nukkuessa miten tulisin sen kuvaamaan. Tällaisia unia kuvatessani olen halunnut olla uskollinen sillä, mitä unessa kuvasin. En valitettavasti ole päässyt aina unen vaatimaan paikkaan, koska se vaatisi suurempia resursseja sekä vuosia aikaa – vuoristoja, aavikoita, valtameriä, kuu. Kuvaaminen tapahtuu tällä hetkellä ympäristössä jossa elän. Olen valinnut kuvattavakseni kohtauksia, jotka ovat jollain tavalla kuvattavissa, koska on niin paljon asioita, joita on mahdoton saada valokuvaan. Kirjoitetussa asussaan unissa tapahtuu paljon enemmän kun niitä ei tarvitse paloitella yhteen kuvaan. Kirjoitettu uni kertoo tarinaa eri tavalla kuin valokuvattu uni. Se mihin kirjoitus taas ei pysty on unen tunnelman, värin, paikan ja visuaalisuuden esittäminen.

Muistiin kirjoittamani unet ovat muistiinpanoja, joiden välissä saattaa olla selvennöksiä. Ne ovat ennenkaikkeaa muistamisen apuvälineitä. En ole puuttunut kirjoitusasuun, vaan ne säilyvät lähes sellaisena kuin ensimmäisen kerran paperille päätyvät. Unimuistiinpanot ovat osa työni produktio-osaa. Kerron katsojalle kirjoitettujen tarinoiden kautta, että kyse on unistani.

Tekstini kertoo, että kyseessä on unikuva. Elokuvasa tuo yhteys kerrotaan dialogin ja käsikirjoituksen kautta. Elokuvan uni sisältää tarinan, joka johdattelee katsojan katsomaan kuvaa unena. Roland Barthes kirjoittaa, että ”-- *dialogilla ei ole ainoastaan selventämistehtävä, vaan se todella edistää toimintaa esittämällä sanomasarjassa merkityksiä, joita ei ole kuvassa.*”⁷ Useinkaan ei luoteta siihen, että katsoja tunnistaisi unen, ilman erillistä vinkkiä. Amerikkalainen televisiosarja *Gossip Girl* alkaa usein unijakoilla, joissa päähenkilö seikkailee vanhojen elokuvien maisemissa. Katsoja huomaa mustavalkoisesta kuvasta ja rekvisiitasta, ettei se

⁷ Barthes, Roland, 1964, *Kuvan retoriikka, Kuvista sanoin 3, 1986, toim. Martti Lintunen, suom. s.80*

ole sarjalle tyypillinen tapahtumapaikka. Viimeistään henkilön herätessä vuoteeltaan katsojalle selviää, että tämä oli unta. Unijakso päättyy sarjassa aina siihen, että unennäkijä herää vuoteeltaan, jolloin tapahtuma ei jää katsojalle avoimeksi. Katsojan ei anneta upota uneen sekoittaen sitä valveeseen, vaan ne on tiukasti rajattu toisistaan. Nukkujan tai heräämisen näyttäminen on yleisesti käytetty keino televisiossa tai elokuvissa ja sen voisi rinnastaa valokuvatyyppiin, jossa näkyy samanaikaisesti nukkuva ja hänen unensa. Tästä herääkin mielenkiintoinen kysymys, voiko unta kuvata ilman, että sen erottaa tekstin, dialogin tai tapahtuman avulla valvetilasta? Voiko unen kuva toimia itsessään sellaisenaan vai onko katsojalle pakko kertoa tämän olevan unta? Olen ratkaissut asian antamalla katsojalle jonkun vihjeen. Jos katsoja näkee yksittäisen kuvani, hän saattaa tunnistaa siitä jotain unenomaista, mutta ei välttämättä näe heti, että se on unta. Teksti ohjaa katsojan oikeille jäljille, mutta haluan yhteyden olevan hieman avoimempi.

Valokuvan ja unen paradoksi sekä surrealismi

Valokuvan teoriassa on keskusteltu paljon valokuvan erityisluonteesta muuhun kuvamaailman verrattuna. Sen indeksiluonteesta ollaan mon-
taa eri mieltä⁸. Valokuva kuitenkin näyttää toiminnan, joka sen edessä on tapahtunut. Valokuva on paradoksi, joka säilöö itseensä tapahtuneen toiminnan. Todellisuus hivuttautuu kuvan sisälle, näyttää kuolleet elävinä ja menneen nykyisenä. Kuvan semioottisessa rakenteessa on sisäänraken-
nettu *suruprosessi* ja *trauma*. Valokuvaa ei voi erottaa siitä, mitä se esittää ja näyttää edessämme. Kuitenkin tuo jokin on mennyttä, johon emme voi vaikuttaa.⁹ Unikuva on leikkittelyä valokuvan luonteella ja todistusvoimalla; sillä ettei indeksiä voi erottaa sen osoittajasta. Näemme univalokuvassa jotain, joka on ollut ja tapahtunut, mutta samalla tiedämme, ettei se ole ollut tavallaan olemassa tässä valvemaailmassa. Jos valokuva itsessään on

luonteeltaan paradoksi, on unikuva sitä vielä kaksinverroin enemmän, paradoksin paradoksi – mahdoton. Näemme unissa asiat sellaisena kuin silmä näkee valveillakin (tosin valveilla tietyn ajallisin ja tilallisin rajoituksin) ja valokuva on keino toistaa unen tapahtumaa edes hitusen sen näköisenä kuin se on unessa tapahtunut. Unen valokuva on katsojalle esitetty näytelmä, jossa kaikki osapuolet tietävät, ettei tämä ole tapahtunut oikeasti, vaan se on näytelty kameran edessä. Asia sellaisenaan on kyllä tapahtunut kameran läsnäollessa, mutta tapahtuman kulku on ennaltasovittu kuvaajan nähdessä unta ja rakentaessaan kuvaansa.

Susan Sontag käyttää samasta aiheesta termiä *valokuvan surrealismi*, joka ei siis tarkoita surrealismia taidesuuntana, vaan valokuvan luonnetta. On varsin järjetöntä katsoa kuvapinnalta sekunnin murto-osan kestänyttä tapahtumaa menneisyydestä elävänä edessämme. Valokuva on aina surrealistinen oli sen sisältö mitä tahansa.”*Valokuvauksen päävirtaus on osoittanut, että todellisuuden surrealistinen käsittely* (tarkoittaen surrealismia taidesuuntana, kirj. huom.) *ja dramatisointi on tarpeetonta, ellei peräti täysin turhaa. Jo valokuvaamiseen sinänsä – maailman jäljennökseen, toisen asteen todellisuuden luomiseen – liittyy surrealistisia piirteitä.”*¹⁰. Sontagille aika on valokuvauksen surrealismia, eikä surrealismia tarvitse erikseen luoda kuvaan. Absurdius kuviini tulee tapahtumasta ja ajasta, näiden yhteisestä vääristymästä.

Unen valokuva liitetään usein surrealismiin aikaan, eikä unen valokuvaa voi käsitellä ottamatta edes yhtä esimerkkiä tuolta ajalta. Surrealismin taidesuuntana käsitteli aiheenaan unta ja tiedostamatonta. Valokuvissa tuo surrealismin usein liittyy fotogrammiin tai muuten teknisesti manipuloituihin otoksiin, kuten tekstissä surrealismista ja valokuvasta käy ilmi: ”*Photography came to occupy a central role in Surrealist activity. In the works of Man Ray and Maurice Tabard, the use of such procedures as double exposure, combination printing, montage, and solarization dramatically evoked the union of dream and reality.*”¹¹. Surrealismiin univalokuvat toimivat mielestäni unen kuvana symbolisemmalla tasolla. Useat surrea-

¹⁰ Sontag, Susan, 1986, Valokuvauksesta, Suomentajat Kanerva Cederström ja Pekka Virtanen, Hämeenlinna, Karisto (Alkuteos On Photography julk. 1977), s.53

¹¹ Department of Photographs. “Photography and Surrealism”. In Heilbrunn Timeline of Art History. New York: The Metropolitan Museum of Art, 2000–. saatavilla: http://www.metmuseum.org/toah/hd/phsr/hd_phrs.htm (October 2004)

⁸ Elkins, James (Eds.), 2007, The Art Seminar, Photography Theory, USA, Taylor & Francis Group

⁹ de Duve, Thierry, 2007, Time Exposure & Snapshot: The Photograph as Paradox, In Elkins, James (Eds.), Photography Theory, USA 2007, Taylor & Francis Group

listien kuvista, eivät näytä unilta, joita itse näen. Niissä kuitenkin on jotain siitä tunnelmasta, mutta ehkä epämääräisemmässä muodossa. Susan Sontag kritisoi surrealistista valokuvaa liiasta kikkailusta tekniikalla suhteessa *konstailemattomaan* valokuvaan. Nämä kuvat ”-- vaikuttavat nyt meistä paljon surrealistisemmilta kuin mikään niistä valokuvista, joiden vaikeatajuisuus ja runollisuus on saatu aikaan erikoisten valotus- kehitys tai vedostusmenetelmien, solarisaation tai muun vastaavan konstailun avulla.”¹².

¹² Sontag, Susan, 1986, s.55

Minä kuvaajana

Toisinaan en ole täysin tyytyväinen kuviini, koska unen tunnelma on ollut niin erikoinen ja vaikeasti tavoiteltava, eikä unen valtavan hienoa visuaalista maailmaa voi toteuttaa samanlaisena valokuvassa. Kuvatessani sitä mitä ei voi kuvata minun pitää hyväksyä se, että jokin elementti on vinksahtanut, eikä kaikki ole sitä miltä näyttää. Nyrjähdykset, tavallisesta poikkeava värimaailma ja valaistus sekä outo tunnelma kuuluvat olennaisesti työskentelyyni. Leikittelen kuvatessa valokuvan todistusvoimalla ja sen dokumentaarisella luonteella väittäen dokumenttejani mahdollisiksi, vaikka mahdottomuus on ilmiselvää.

En ole kirjaimellinen kuvatessani, vaan annan itselleni vapauden tulkita asioita. Vaikka toisinaan lavastan kuviani, liika lavastaminen tekee kuvasta helposti keinotekoisen ja kaunistellun. Jos kuvan vie liian järjesteltyyn, katoaa siitä sattuma ja nyrjähdykset sekä outo tunnelma. Liian ilmiselvä lavastus kertoo katsojalle samantien, ettei tämä ole olemassa kuin tässä kuvassa. Haluan jättää pienen vihjeen siitä, että unessa tämä on täyttä totta. Olen yrittänyt olla *konstailematta*¹² ja luottaa valokuvan voimaan sellaisenaan, yhtenä otoksena. Toisinaan uni näyttää niin erikoiselta, ettei se voi toteutua yhdessä kuvassa ja tekniseen kikkailuun pitää lähteä, jos haluaa näyttää tapahtuman samanlaisena kuin sen muistaa.

Olen luonteeltani hieman muusta maailmasta syrjään vetäytyvä tarkkailija. Jännitän sosiaalisia tilanteita. Omissa projekteissani haluan työskennellä yksin, en halua selittää kenellekään kuvan merkitystä ennen kuvan syntymistä. Välillä pyydän ystävän avukseni, jos olen itse kuvan kohteena. Asetan kameran valmiiksi ja pyydän painamaan laukaisijaa. En kerro kuvan taustoista sen enempää. Välillä lavastan kuviani, toisinaan taas lähdän kameran kanssa tutkimusretkelle paikkaan tai vaikka sellaisen sään aikaan, jollaisen olen unessani kokenut. Tarkkailen ympäristöäni ja muistelen unieni tapahtumapaikkoja, miten ne muistuttavat toisiaan, miten eroavat. Kuvaan tilanteet ja tunnelmat, jotka muistuttavat minua unen luonteesta ja tunnelmasta. Mietin kuvatessa paikan merkitystä itselleni ja unen tapahtumalle.

Uppoutuminen kuvaustilanteeseen auttaa minua selvittämään myös uneni merkitystä, sitä mikä on kyseisen paikan yhteys kokemuksiini, ja miksi tila oli erilainen unessa kuin valveilla. Unet ovat yksityinen maailmani, jossa saan seikkailla vailla normaalielämän paineita. Unelmissaan ja unissaan eläminen tekee elämästä välillä helpompaa. Yksi syy koko projektin alulle oli se, että haluan selvittää itselleni millainen ihminen oikein olen ja mitä tiedostamatonta päässäni oikein tapahtuu. Minulla on paljon irrationaalisia pelkoja, joista en pääse eroon, mutta pääsen niihin paremmin käsiksi pohtimalla uniani. Elämän ongelmakohdat ovat niin vahvasti läsnä. Ne ovat ne asiat, jotka herättävät minut painajaisistani ja kummittelevat vielä valveillakin.

Unen visuaalinen esittäminen

¹ Barthes, Roland, 1964, s. 79

² Portin, Anja, 2005, s. 148

Unia kuvissa

Unen esittämisen traditiot valokuvataiteessa ja elokuvissa tarjoavat kuva-maailmalleni vertailupohjan. Usein unen kuva on utuinen ja kaunisteltu, toisinaan liiankin inhorealistinen. Kautta historian unen olemusta on ollut vaikea tavoittaa ja sitä on yrittä monin eri tavoin. Unet näyttävät elokuvissa vahvempina kokemuksina äänimaailman kanssa, mutta pohdin pääasiassa niiden ulkoasua. Vaikka ääni olisikin tärkeällä sijalla itse elokuvakokemuksessa, se ei kuitenkaan avaa minulle kysymystä miltä uni näyttää kuvassa. Tunnistamme elokuvan unen uneksi helpommin kuin valokuvan unen. Valokuva avautuu vaikeammin. Unen valokuva joutuu usein turvautumaan *lingvistiseen kytkentään* näyttääkseen unelta katsojalle¹. Elokuva on jo kerrontatavaltaan unenkaltainen. Jean Cocteau on sanonut elokuvan olevan kuin uni, jonka uneksimme yhdessä².

Usein unesta puhutaan ja siitä kirjoitetaan, useissa teoksissa uni on kuvattu tarkemmin juuri kirjoitetun kielen kautta, joka on helpompi keino vangita unen monimuotoiset tapahtumat. Itseäni kiinnostaa kirjoitetun unen lisäksi löytää unen maailmalle jokin vastine valvemaailmasta kuvallisesti, kirjoittaa kuvallinen unipäiväkirja, joka muistuttaisi paremmin unen tunnelmaa. Tällaisia oman unen muistiinkirjaamisyrityksiä valokuvallisesti on harvassa. Elokuvissa unien esittäminen on tavallisempaa ja mediana elokuvan kerronnalle helpompaa.

Nukkuvien ja nukkumapaikkojen kuvat

Unien kuvaamisen voi jaotella karkeasti kahteen eri osaan: on kuvia unien sisällöstä ja kuvia nukkumisesta. Unia ja nukkumista on useimmiten kuvattu juuri nukkuvan ihmisen kautta. Myös ihmisten nukkumapaikat on yleisesti kuvattu aihe. Tällainen kuva näyttää henkilöstä jotain todella henkilökohtaista, nukumme usein muiden silmiltä piilossa. Varhaisen

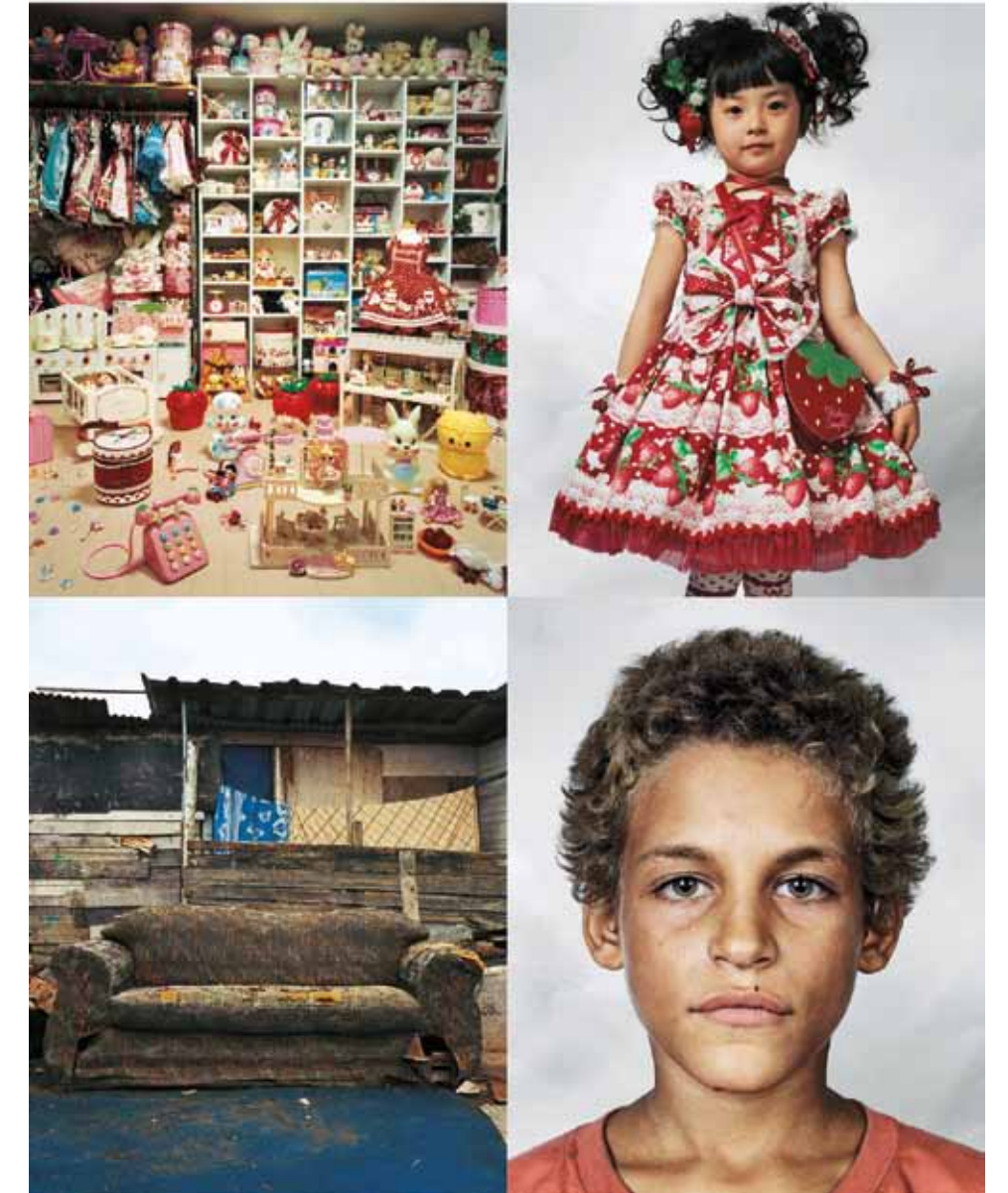
valokuvan aikaan nukkuvien kuvaaminen oli varsin yleistä. Teknisistä syistä johtuen oli varmaan helpompaakin pyytää nukkuvaa ihmistä olemaan pitkään paikoillaan. Nämä kuvat ovat usein varsin aavemaisia, koska katsoja jää epäilemään onko kuvan henkilö kuollut vai vain nukkumassa. Nukkuvien kuvat toimivat johdantona siirryttäessä kohti unenkuvaa. Ne toimivat esimerkkinä yleisestä tavasta esittää nukkujaa ja unta.

Useat kuvat nukkuvista ihmisistä tai heidän nukkumapaikoistaan kertovat paljon kyseisen ihmisen elinympäristöstä. Monesti tällaisilla kuvilla on haluttu ottaa kantaa yhteiskunnan ongelmiin ja epäkohtiin, sekä vertailemaan erilaisten ihmisten ja kulttuurien elinympäristöjä. Valokuvaaja James Mollison on kuvannut diptyykejä, joissa toisella puolella on lapsen muotokuva ja toisella tämän nukkumapaikka (kuva 2). Nukkumapaikka kertoo tarinaa lapsen elämästä hyvin vahvasti. Katulapsen ja rikkaan perheen lapsen kuvien asettaminen vierekkäin luo hyvin vahvoja merkityksiä maailmasta, jossa elämme. Kuvien taustateemana onkin ollut kuvasarja lasten oikeuksista: ”*It occurred to me that a way to address some of the complex situations and social issues affecting children would be to look at the bedrooms of children in all kinds of different circumstances*”³. Nukkumapaikan kuvaaminen luo entistä vahvempia tunteita katsojaan, tällaisessa paikassa lapsi joutuu nukkumaan. Vertauksena olevien rikkaampien lapsien nukkumapaikat ovat suorastaan oksettavia rinnastettuna kuviin huonommista oloista. Kuvat eivät ole toteavia, vaan äärimmäisen kantaaottavia. Nukkumapaikan kuva luo merkityksiä Mollisonin kuviin, ilman nukkumapaikkaa pelkät muotokuvat jäisivät kovin tavallisen näköisiksi muotokuviksi.

Nanna Saarhelo on pyytänyt sarjassaan *Sleep With Me* ihmisiä nukkumaan kanssaan yhden yön, jota kamera on tallentanut tasaisin väliajoin⁴. Kuvasarjallaan hän pohtii nukkumisen yksityisyyttä ja pelkoa siitä, että menee liian pitkälle toisten ihmisten yksityisyyden kanssa kuvatessaan heitä nukkumassa. Osittain tästä syystä hän on itse asettautunut nukkumaan kuvattavien vierelle ja asettanut myös itsensä kohteeksi kuvaan.

³ Mollison, James, 2010, teksti saatavissa osoitteessa: <http://www.jamesmollison.com/wherchildrensleep>"<http://www.jamesmollison.com/wherchildrensleep>, katsottu 12.1.2012

⁴ Saarhelo, Kirsi, 2007, *Sleep With Me*, Maisterin opinnäytetyö, Taideteollinen korkeakoulu

Kuva 2

⁵ Calle, Sophie, 1990, *Matrix 133*; näyttelysivu,
Berkeley Art Museum Gallery, saatavana:
<http://www.bampfa.berkeley.edu/exhibition/133>

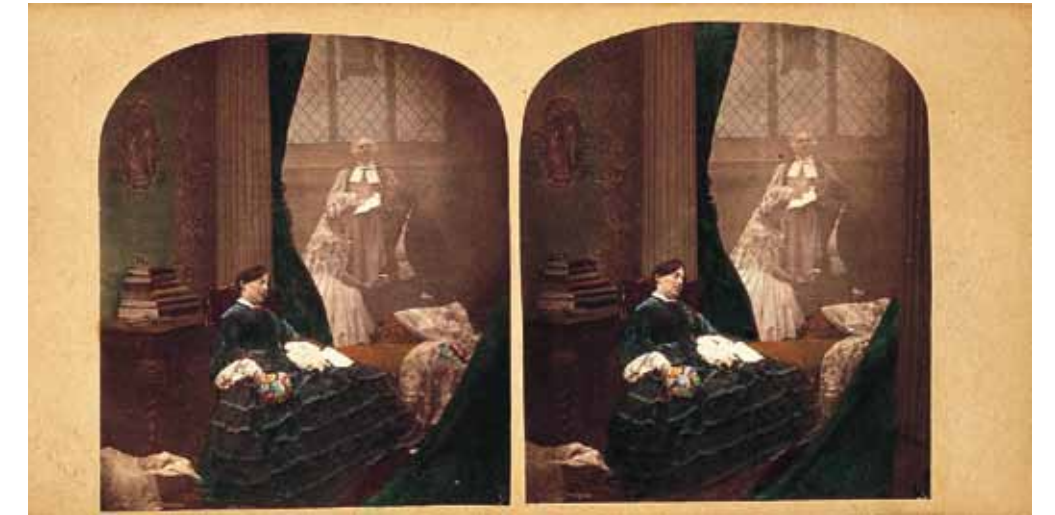
Uni tai nukkuminen ei kuitenkaan ole Saarhelon varsinainen aihe, vaan lähinnä muotokuva ja toisen ihmisen tilaan tunkeutuminen⁵. Sophie Calle on myös pyytänyt ihmisiä nukkumaan luokseen sarjassa *The Sleepers (Les Dormeurs)* 1979. Nukkumisen sijaan Calle on valvonut ja tarkkaillut nukkuvien unta ja kuvannut heitä jopa viikon ajan joka yö.⁵ Molemmissa edellämainituissa teoksissa unta käytetään apuvälineenä kohteeseen tutustumiseen, koska uni on hyvin henkilökohtaista. Se luo heti vahvan yhteyden kuvattavan ja kuvaajan välille.

Nukkuva ja uni samassa kuvassa

Valokuvataiteen historiasta, valokuvan varhaisilta vuosilta löytyy esimerkkejä kuvista, joissa on nähtävillä sekä nukkuva henkilö, että hänen unensa. Tällaiset kuvat ovat usein leikkittelyä valokuvan luonteella; pitkä valotusaika luo kuvaan ajallisia tasoja ja kerrostumia, haamuja, jotka kummittelevat. Näin on voitu kuvata jotain, mikä ei ole olemassa tässä maailmassa. Häilyvä läpinäkyvä hahmo kuvassa on merkki siitä, ettei tämä ole totta (ainakaan valveilla).

1850-luvulta peräisin olevassa Alfred Silvesterin kuvassa *The Dream of the Wedding* (kuva 3) nainen on nukahtanut tuolille huoneeseen. Hänellä on kädessään kukkakimppu, luultavasti hääkimppu ja hänen taustallaan on näkymä hänen unestaan. Nainen uneksii häistä(ään). Kuva on luultavasti kaksoisvalotus, jossa taustalla olevat hahmot ovat kuvassa vain toisella valotuksessa mukana näyttääkseen taustalla aavemaisilta näpinäkyviltä hahmoilta. Pariskunta on polvistuneena papin edessä, kenties sanomassa toisilleen häävaloja. Nukkuva on merkinä unennäöstä. Ilman kuvan etualalla nukkuvaa henkilöä tausta saattaisi näyttää enemmänkin epäonnistuneelta hääkuvalta tai muistuttaa tuon ajan tavasta liittää kuviin myös kuolleita henkilöitä.

Nukkuva rajaa kuvan tulkinnan suuntaa. Oscar Gustaf Rejlanderin kuvassa *Dream* (tunnettu myös nimellä *Bachelor's dream*) noin vuodel-

Kuva 3

Kuva 4

ta 1865 taustalla nukkuu mieshahmo sohvalla. Etualalla on esine, jonka alkuperä jää katsojalle hämäräksi (kuva 4). Kuvasta on vaikeampi tulkita kuvastaako kuvan etuala nähtyä unta vaiko jotain muuta. Kuvan etualalla on lampunvarjostimen rankaa muistuttava häkkyrä, jonka reunoilla kiipeilevät ihmishahmot. Kuvassa on absurdi tapahtuma, joka ei aukene katsojalle helposti. Kun kuulee kuvasta toisen käytetyn nimen *Bachelor’s dream*, poikamiehen uni, alan heti näkemään etualalla naisten alushameen turnyyri-kehikon ja sitä ylös kipuavat mieshahmot. Poikamies näkeekin eroottista unta naisen hameen alle kiipeämisestä. Kaksi edellään mainittua kuvaa ovat myös esimerkkejä unesta kuvauskohteena jo aivan valovanhistorian alkumetreiltä. Keinoja kuvaamiseen on ollut monenlaisia, mutta varhaiselle valokuvalle on ollut tyyppillistä näyttää samassa kuvassa sekä nukkuja, että viitteitä hänen unestaan.

Unen visuaaliset elementit

Mikä tekee kuvista sitten unenomaisia, unenkaltaisia? Tämä on ominaisuus jolla useita kuvia, niin elokuvia kuin pysäytettyjäkin, kuvaillaan. Minua kiinnostaakin voiko unenomaisen- tai unikuvan palauttaa joihinkin kuvan visuaalisiin ominaisuuksiin. Emme pääse toisen uniin katsomaan, millaisena he unimaailman näkevät, mutta voimme tehdä olettamuksia, että unissa toistuvat jonkinlaiset kuvalliset elementit. Unenomaisen kuvan lisäksi unia on yritetty toisintaa kuvallisessa maailmassa sellaisenaan. Unenomaisuus -termiä käytetään usein ja paljon, hyvin erilaisten kuvien kohdalla. Välillä sanaa käytetään kun ei osata sanoa kuvasta muutakaan. Unenomainen ei kerro vielä mitään. Lähden purkamaan asiaa tutkimalla muutamia esimerkkejä, sekä sen jälkeen omien kuvieni unenomaisuutta ja unenkaltaisuutta.

Aloitin tarkasteluni elokuvista siirtyen valokuviin. Käsittelen elokuvien unia, koska niiden kuvamaailma on aina kiehtonut minua ja suo-

sikkielokuvani liittyvät uneen tai unenomaiseen hyvin vahvasti, jos ei nyt suoranaisesti niin ainakin omituisen lavastuksensa, kuvauksensa tms. puolesta. Ohjaajat kuten Roy Andersson, David Lynch, Jeanne-Pierre Jeunet ja Marc Caro sekä Tarkovski ja Bergmankin osittain ovat saaneet vielä vuosia myöhemmin pohtimaan elokuviensa kuvamaailmaa. Niissä on sitä jotain, mitä pitää tutkia, jotta voisi omiin kuviinsakin luoda samanlaista tunnetta.

Sinä elävä

Roy Anderssonin elokuvat *Du Levande*, 2007 (*Sinä elävä*) sekä *Sångers från andra våningen*, 2000 (*Toisen kerroksen lauluja*) ovat pitäneet minua tiukasti otteessaan siitä asti kun olen ne nähnyt. Ne jäävät mieleeni ja mietin usein niiden lavasteita ja tilanteita, vaikka elokuvaa en olisi nähnyt aikoihin. Visuaalinen maailma kiehtoo minua, siinä on jotain unenomaista. Millaisia ominaisuuksia elokuva sisältää ollakseen unenomainen? En tiedä onko muilla samanlainen tunne elokuvasta. Monet pitävät niitä outoina ja kuvausta inhorealistisena jossakin määrin, onhan esimerkiksi ihmisten kasvot erittäin kalpeita ja kauniita näyttelijöitä ei juuri näy. Tarkempaan käsittelyyn otan uudemman elokuvan *Du Levande*, koska se sisältää aiheeni kannalta mielenkiintoisen osan: kaksi unikohtausta.

Elokuva on kuvattu kokonaan studiossa, jonne on rakennettu valtavat lavasteet (kuva 5) lukuunottamatta yhtä kohtausta, jossa linja-autopysäkillä on ihmisiä sadetta pitämässä. Lavasteet hämäävät ja näyttävät olevan oikeita tiloja, mutta niistä puuttuu jotain. Ne luovat absurdin kehyksen absurdille kertomukselle – kuin unissa. Kaikki voisi olla totta ja tapahtua todella, mutta joku elementti on vinksautanut, nyrjähtänyt paikoiltaan. Itselleni unenomaisuus elokuvassa on palautettavissa visuaalisiin ominaisuuksiin ennen kaikkea: värimaailma on latteaa, se hävittää kontrasteja ja pelkistää, valo on tasaista eikä luo minnekään varjoja. Kuva on

Kuva 5

Kuva 6

Kuva 7

pysähtynyt. Kaukana horisontissa on yksityiskohtia, autot kulkevat tiellä, talojen ikkunoissa kajastaa valoa. Yksityiskohtia ei ole tarpeeksi, kaikki on harkitun pelkistettyä. Yksityiskohdat ovat hyvin outoja. Kuva sisältää vain ne elementit, jotka ohjaaja on halunnut ottaa mukaan. Vuodenajasta ei ole tietoa. On harmaata ja sumuista, sataa ja ukkostaa. Tapahtumat ovat absurdeja, jopa järjenvastaisia, mutta ne on tehty tavalla, joka saa ihmiset (ainakin itseni) uskomaan tapahtuman aitouteen. Ihmiset käyttäytyvät oudolla tavalla, he tuijottavat, mutta katsoja ei aina tiedä mihin. Pappa raa-
haa mukanaan koiraa, jonka hihna on sotkeutunut rollaattoriin (kuva 6). Jo pitkään penkillä istuneen naisen taakse ilmestyy puun takaa seisomaan mies. Yhtäkkiä ollaankin seuraavassa kuvassa: liikenneuhka etenee hyvin hitaasti. Lopussa tulevat pommikoneet. Elokuva näyttää kritisoivan sitä kollektiivista unta, jota elämme.

Elokuvaan ei voi upota kovin syvälle. Suoraan kameraan puhuvat ihmiset muistuttavat brechtiläisen teatterin keinoin, että seuraamme näytelmää. Kameralle puhuvat ihmiset ja kuvakulmien staattisuus vieraannuttaa katsojaa heittäytymästä elokuvan sisälle, se jättää katsojan ulkopuolelle. Emme voi upota kuviteltuun maailmaan unohtaaksemme elämän vaikeuksia, vaan ne tuodaan suoraan eteemme nähtäviksi.

Unikohtauksia elokuvassa on kaksi. Ensimmäinen on tavallisen työläismiehen uni, jossa hän on rikkaiden juhlassa ja yrittää tehdä pöytäliinatem-
puna lennättäen yli 200 vuotta vanhat perintöposliinit lattialle. Tästä hyvästä hän joutuu oikeuteen ja lopulta sähkötuoliin. Mies on syytettynä oikeudessa, yhtäkkiä tuomareille tuodaan isot olut tuopit eteen ja loputuomio hoidetaan kuten huutokaupassa, eniten tarjoavalle. Jossain on aina nainen sanomassa, että astiat olivat 200 vuotta vanhat ja miehen ääni korjaa taustalta, että yli 200 vuotta. Miehen asianajaja itkee koko ajan. Kaikki samat elokuvan visuaaliset elementit jatkuvat unen kuvassa, mutta tarina on entistä absurdimpi, siirtyy ajassa ja tilassa vailla järkeä. Ollaan oikeudessa, baarissa ja huutokaupassa saman kuvan sisällä ja se on ihan normaalia, koska se on unta.

Toinen uni on teinitytön uni, jossa hän menee naimisiin ihailemansa rokkitähdän kanssa (kuva 7). Kaikki on kuin valveilla, mutta yhtäkkiä katsoja huomaa, että nuoren pariskunnan asunto onkin juna, joka on liikkeellä ja maisemat alkavat vaihtua ikkunassa. Yleisö hurraa uudelle parilla ja kuva siirtyy ulos asunnosta. Kerrostalo on junapihalla. Juna, tai siis kerrostalo, lähtee liikkeelle. Viereisen asunnon ikkunassa katselee mies väkijoukkoa talon jatkaessa matkaansa. Molemmissa unissa tapahtuu unelle tavallisia siirtymiä ajassa ja tilassa vailla rajoituksia. Kaksi toisiinsa liittymätöntä asiaa rinnastetaan saaden ne molemmat vaikuttamaan absurdeilta. Kuvassa uni on esitetty tapahtumien liikkuvuuden kautta, talo on juna ja talo samaan aikaan. Liike taustalla näyttää tämän olevan unen tapahtumaa. Yksittäisestä elokuvan still-kuvasta on vaikea sanoa, että kysymyksessä on uni, koska unen logiikka liittyy kohtausten tapahtumien ja liikkeen outoon yhdistelmään.

Näiden osien kerronta ei eroa visuaalisesti muusta elokuvasta. Uni tulee esille samanlaisissa epäloogisissa ja absurdeissa assosiaatioketjuissa, joita unennäkiä öisin kokee. Uneen liittyy myös usein kaikkivoipuuskuvi-
telmia, surua ja pelkoja, jotka tulevat esille myös elokuvan unissa. Tällaisissa, vailla loogisuutta olevissa tapahtumissa on jotain niin unen kaltaista, että pelkällä valokuvalla on vaikea päästä samanlaisiin tuloksiin. Elokuva kertoo paremmin “koko tarinan”, eikä jätä niin paljoa tilaa katsojan jatkaa tarinaa. Elokuva on enemmän ennelta määritelty, kun taas valokuvissa ni olen vaarallisilla vyöhykkeillä, jossa voin vain vihjata kuvillani unen suuntaan, mutta on kiinni katsojasta näkeekö hän tämän. Elokuvan hahmot kertovat nähneensä unta, ennen siirtymää unen tapahtumaan.

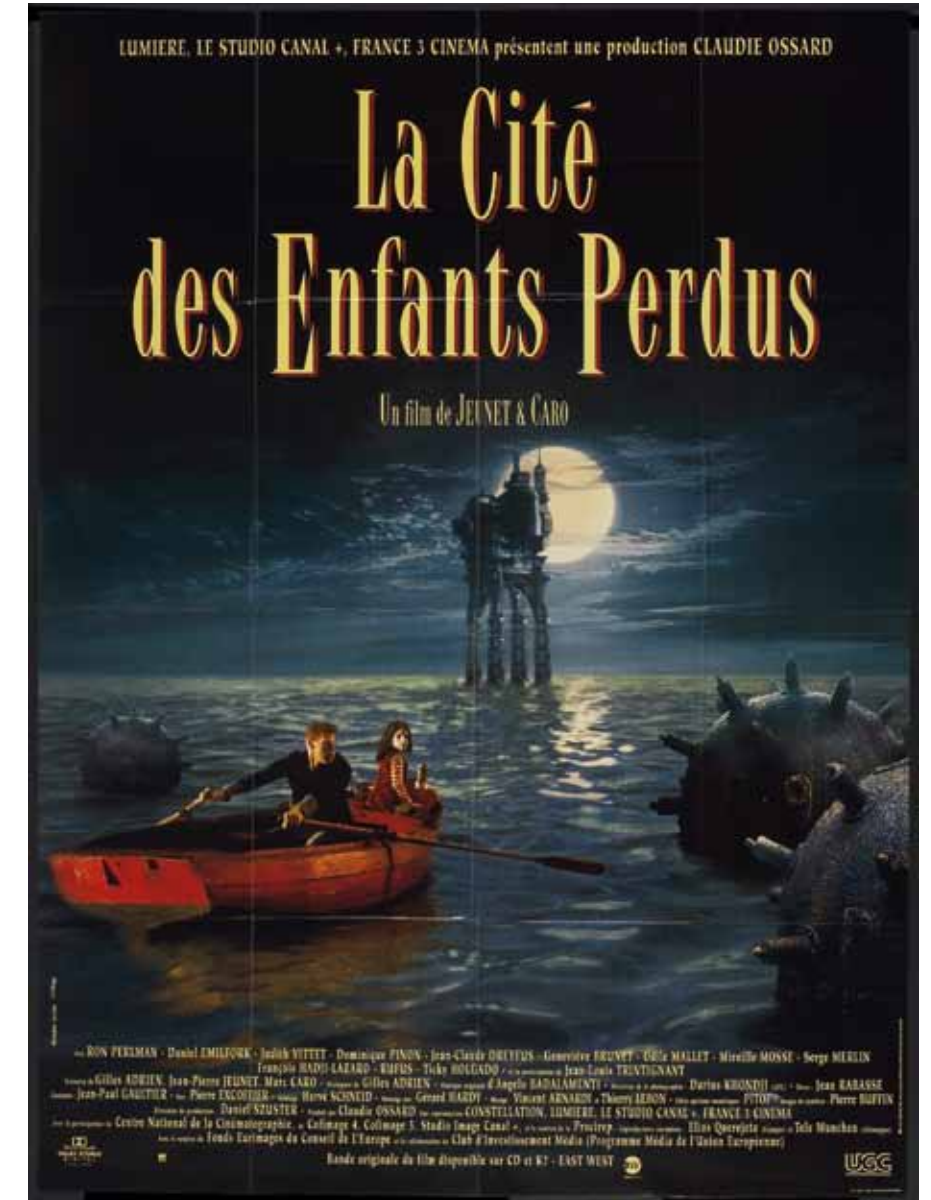
Painajaismaisissa lavasteissa

Halusin toisena esimerkkinä tutkia esimerkkiä Hollywoodista ja jättituo-
tannosta, jossa käytetään erikoistehosteita, toisin kuin Roy Anderssonin

elokuviissa, jossa kaikki perustuu lavastukseen. *The Cell* (2000) on kauhu-elokuva, jonka näin vuosia sitten. Kuitenkin siinä oli visuaalisesti jotain, mihin olen usein mielikuvissani palannut. Juoni ei tarjonnut itselleni niinkään paljoa viihdykettä. *The Cell* tekee varsin rankkoja olettamuksia henkilöiden moraalien vaikutuksesta heidän uniinsa; se kuinka hyvä olet saa sinut ilmeisesti näkemään kauniimpia unia. *The Cell* elokuvassa päähenkilöt menevät unikoneseen, jossa sankaritar yrittää saada kontaktia omissa maailmoissaan elävään pahaan mieheen. Visuaalinen maailma elokuvassa on hieno ja lähenee välillä sitä surrealistista tunnelmaa, joita unissakin näkee. Jennifer Lopezin esittämän (psykologi) naisen unet tosin ovat huomattavan kauniita, täynnä kirsikankukkia ja päivänvaloa verrattuna pahan miehen uniin. Alkaa askarruttamaan näinkö tajuamme unet? Tällä logiikalla pahat ihmiset näkevät pahoja unia ja hyvät kauniita unia. Onneksi unimaailmamme ei ole riippuvainen kauneudestamme tai teoistamme. Unessa kaikki on mahdollista, emmekä ole riippuvaisia yhteiskunnan arvoasteikoista tai ulkonäön tai aseman aiheuttamista rajoituksista. *The Cell*:in unikuvamaailma soljuu unen logiikalla vaihtuen ja muuntuen erikoisista tiloista toisiksi. Uni alkaa kun päähenkilö menee unilaitteeseen, katsojalle kerrotaan tarkasti mikä on unta ja mikä valvetta, ne eivät sekoitu keskenään. Uni näyttää unelta erotuksena valvemaailmalle.

The Cell:in kuvamaailma muistuttaa minua eräästä toisesta elokuvasta, joka sekin kertoo osittain unista, mutta kokookuva on kuin unimaailma. Jean-Pierre Jeunet`n ja Marc Caron *La Cité Des Enfants Perdus* (Kadonneiden lasten kaupunki, 1995) sisältää osittain samanlaista synkkää painajaismaista estetiikkaa runsaine erikoisine yksityiskohtineen ja tarkasti lavastettuine maailmoineen (kuva 8). Kadonneiden lasten kaupungissa ilkeä tiedemies varastaa lasten unia, koska ei pysty itse näkemään unia. *The Cell*:in lailla elokuvassa unennäkiä kytetään koneeseen, jonka avulla unet siirretään toiselta ihmiseltä toiselle. Jeunet`n ja Caron elokuvan koko maailma on painajaismainen kaupunki, visuaalisesti erittäin näyttävä. *The Cell*`in valvetodellisuus on hyvinkin paljon erillinen unista, tapahtu-

Kuva 8

mat sijoittuvat kuin mihin tahansa Hollywoodin trilleriin. Kadonneiden lasten kaupungissa henkilöt ovat epämuodostuneita ja pelottavia, koko elokuva on unenomainen. Katsoin elokuvan ensimmäisen kerran lapsena, muistan sen ahdistavuuden ja vaikuttavuuden vahvasti, joskin vanhempaina samaa elokuvaa katsoessa mikään kokemus ei ole enää niin voimakas.

Hollywoodin uni on valmiiksi pureskeltua, joskin visuaalisuus vaikuttaa silti ainakin itseeni vahvasti. Juoni on sivuasiallisia unimaisemia katsoesani. Jeunet'n elokuvassa kaikki muuttuu entistä painajaismaisemmaksi, kun lasten unet muuttuvat entistä ahdistavammaksi heidän pelätessään ilkeää tiedemiestä. Elokuva tapahtuu kuvitellussa maailmassa, jossa kaikki on kuin unta. Näiden kahden elokuvan painajaismaisissa kohtauksissa toistuu tummat värit, tiettyjen värien, kuten vihreän ja punaisen käyttö pelkistävästi. Koko näkymä saattaa olla sävyiltään tietyn värinen. Arkitodellisuudesta poikkeavat värihavainnot luovat epätodellisuutta.

Jeunet'n ja Caron muutkin elokuvat näyttävät värimaailmaltaan ja muilta elementeiltaan unenomaisilta, epätosilta. Ne ovat kuin satuja, jotka eivät edes yritä tavoitella tämän maailman aistikokemuksia. Kadonneiden lasten kaupunkia edeltänyt *Delicatessen* (1991) on myös kuin painajainen punaisessa sävyssä ja henkilöhahmojen friikkisirkuksessa. Näissä kahdessa Jeunet'n ja Caron elokuvissa hahmot ovat epämuodostuneita, kamerakulmat vääristävät mittasuhteita, yksityiskohtien määrä on valtava ja tuo surrealistisen elementin kuvamaailmaan. Juonet elokuvissa ovat myös absurdeja ja karmivia sekä samalla täynnä erikoislaatuista huumoria. The Cell on yksityiskohdissaan hieman niukempi. Kuvamaailma toistaa osittain kauhuelokuvista tuttuja näkymiä, mutta unen maailmaan verhottuna. Nämä elokuvat, amerikkalainen ja ranskalainen, toimivan erilaisin lähtökohdin. The Cell on lähtökohtaisesti kauhuelokuva ja toimii sen tapojen mukaisesti. Kadonneiden lasten kaupunki on lajityypiltään avoimempi sekoitus kauhua, mustaa huumoria ja absurdia kuvamaailmaa.

Akira Kurosawan unet

Elokuva Akira Kurosawan unet kertoo sitä mitä nimi lupaa, eli kahdeksan kappaletta Kurosawan unia hänen elämänsä ajalta. Unet etenevät kronologisessa järjestyksessä aloittaen siitä kun unennäkijä oli vielä pieni poika. Kurosawa käsittelee uniaan sellaisina kuin hän on ne nähnyt, erotuksena sille, että muissa käsittelemissäni tapauksissa elokuvan tekijä ei väitä niitä itse nähneensä. Elokuva siis koostuu kahdeksasta eri jaksosta muodostuen kuitenkin yhdessä kokonaisuutena tarinan henkilön elämästä, jonka kulkua voi päätellä unien sisällöstä ja tapahtumista. En käsittele kaikki unia sen tarkemmin, otan esimerkkejä erilaisten unien kulusta ja ulkonäöstä. Unien kohdalla emme voi verrata niitä valveeseen, koska elokuvassa näytetään pelkkiä unijaksoja.

Kurosawan lapsuuden unia värittää vahvasti Japanilainen yhteiskunta tapoineen ja uskomuksineen. Kaksi lapsuudesta kertovaa unta ovat molemmat värikkäitä ja kirkkaita. Talot, vaatteet ja ympäristö ovat perinteisiä japanilaisia, joten unien maailma on helppo sijoittaa Japaniin. Ensimmäisessä unessa pientä poikaa kielletään menemästä metsään silloin kun aurinko paistaa ja sataa samaan aikaan. Se on hetki, jolloin ketut suorittavat hääseremonioitaan. Poika kuitenkin juoksee metsää ja näkee ryhmän marssivia ketuiksi maalattuja ihmishahmoja. Heillä on hääseremonia meneillään. Metsä on utuinen, mutta värikäs. Outo (tai ainakin länsimaiselle katsojalle outo) musiikki soi ja ketut marssivat sen tahtiin suorittaen erikoista koreografiaa, jossa he välillä pysähtyvät ja katsovat olkansa yli. Tunnelma on ahdistava aina kun musiikki etenee siihen kohtaan, jossa ketut kääntävät katseensa kohti puun takana piileskelevää poikaa. Poika on tullut nähdyksi ja juoksee kotiin, jossa hänen äitinsä ei päästä häntä sisään. Äiti antaa pojalle miekan. Pojan tulisi tehdä itsemurha nähtyään ketut, mutta äiti kehottaa häntä menemään neuvottelemaan asiasta kettujen kanssa. Poika lähtee etsimään kettuja kävellen kohti vuoristoa sateenkaaren alle.

Kuva 9

Toisessa lapsuuden unessa aiheena on kaadetut persikkapuut (kuva 9). Koko unen läpi värit ovat kylläiset ja kirkkaat. Unen tapahtuma on nukkefestivaali *Hina Matsuri*, joka pidetään japanissa persikkapuun kukinnan aikaan. Nuket symbolisoivat puita. Alun kohtauksessa nuket ovat sisällä porrastetuilla korokkeilla riveissä ja kun uni etenee poika siirtyy ulos, jossa nuket heräväät eloon ja syyttävät poikaa siitä, että hänen perheensä on kaatanut persikkapuut. Poika yrittää selittää, että hän pitää puista. Lopussa hahmot muuttuvat takaisin katkaistuiksi persikkapuiksi.

Lapsuuden unissa toistuu samat maisemat ja teemat. Värit ovat vahvat ja kaikki näkyy kirkkaasti. On värikkäitä kukkia ja sateenkaaria, henkilöillä on värikkäät asut. Unessa esiintyvien hahmojen, kettujen ja puiden henkien kasvot on maalattu ja heillä on perinteisen japanilaiset asut. Lapsuuden unissa pelko hylätyksi tulemisesta on vahvasti esillä, lapsi lähtee itse maailmaan ja kohtaamaan pelkäämänsä asian.

Vaikka Kurosawan unet ovat kulttuurisesti värittyneitä ja itselleni siinä mielessä vieraita, toistuu niissä elementtejä, joita kaikki unennäkijät voivat nähdä. Unessa usein jokin asia muuttuu toiseksi ja vaihtaa kokoajan ulko- muotoaan. Kurosawan unessa nuket ovat ensin elottomia, muttavat sitten eläviksi ja lopulta heidän tilallaan on puiden katkaistut rungot. Myöhemmässä unessa Vicent van Goghin taulut ovat paikkoja, joissa unennäkijä liikkuu ja yrittää etsiä Van Goghia. Unen tapahtumapaikka on välillä taulu ja välillä se siirtyy näyttämään taulun maisemaa sisältäpäin. Kaikki maise-

Kuva 10

man sisällä on kuitenkin maalattu niinkuin taulussa muistuttaen katsojalle koko ajan, että kyseinen paikka ei ole olemassa sellaisenaan. (kuva 10).

Suurin osa unistamme on ahdistavia tai pelottavia, olematta kuitenkaan varsinaisesti painajaisia. Kurosawan unista ei heti osaa päätellä onko kyseessä painajainen vai vain ahdistava uni. Elokuvasa on kolme painajaiskohtausta. Ne kaikki eroavat muista unista siinä, että ne ovat myös visuaaliselta maailmaltaan tummempia ja kylmän sävyisiä. Ydinräjähdys-painajaisessa tosin hallitsevana ovat punaisen sävyt ja värikäs myrkyllinen savu. Demoni-painajaisessa alun tunnelma ei tunnu painajaiselta, vaikka paikka sellaiselta näyttääkin. Kurosawa on unessa ydintuhon jälkeen paikassa, jossa demonit asuvat. Siellä on mustaa hiekkaa joka puolella. Myöhemmin uneen tulevat mukaan ydinsaasteen aiheuttamat valtavat mutanttivoikukat (kuva 11). Demonitkin ovat saastuneet ydintuhossa ja heille kasvaa päähän kivuliaita sarvia ja he itkevät öisin. Kurosawa puhuu yhden demonin kanssa ja seuraa tätä lopuksi paikkaan, jossa demonit voivatelelevat ja itkevät. Demoni kääntyykin häntä vastaan ja uni loppuu siihen, kun Kurosawa juoksee demonia karkuun jyrkkää rinnettä. Tämän unen kuvassa on jo heti outous, joka tulee ympäristöstä, jossa ei ole mitään ja Kurosawasta hieman turistilta näyttävissä vaatteissaan ja olkalaukussaan kulkemassa siellä. Hän ei kuulu tuohon paikkaan ja kaikki ei ole ihan kohdallaan. Valtavat voikukat keskellä harmautta ovat yksinään hyvin vahva merkki kuvan sisällä siitä, että tässä ollaan unessa tai muuten kuvitellussa paikassa. Harmaan hiekan keskellä näkyy punaista, kuten lamppi, jonka ympärillä demonit itkevät. Kuvan tunnistaa uneksi sen oudoista ja ennalta-arvaamattomista elementeistä sekä väreistä. Jotain omituista on siellä, missä sen ei kuuluisi olla. Värit ovat vahvoja ja erottuvat pelkistetyistä ympäristöstä.

Toisessa painajaisessa tapahtumat sijoittuvat tunneliin, josta sodasta palaava sotilas kulkee läpi (kuva 12). Tunneli on paikka, jossa kuolleet ovat vielä elossa ja ensin pommikoira, sitten yksi sotilas ja sitten vielä koko

Kuva 11

Kuva 12

komppania kuolleita marssii tunnelin suulle. Sotilas yrittää kertoa kompanialle heidän olevan kuolleita. Kuolleiden kasvot on maalattu valkoiseksi. Tunnelin suulla on outo valo, katulampussa on punainen lamppu ja tunnelin suulla valo on vihertävä. Värien outous ja tummuus lisää ahdistavaa tunnelmaa. Koira, jonka selkään on sidottu pommeja tulee ensin tunnelista ja ilmestyy jälleen viimeisenä. Sen haukunta kuulostaa nauhoitelta koiran vihaiselta haukunulta, aivan kuin ääni ei kuuluisi kyseisestä koirasta vaikka se haukkuu. Koira värjäytyy lampun alla verenpunaiseksi. Tämä pieni yksityiskohta, olkoon sitten tarkoituksellinen tai vahinko, vahvistaa ahdistavaa tunnetta ja luo painajaismaisuuutta. Kuolleiden sotilaiden vihertävän vaaleiksi maalatut kasvot, marssiminen järjestyksessä ovat samoja elementtejä kuin Kurosawan muissakin unissa on löydettävissä. Tämä kohta muistuttaa väreiltään ja valaistukseltaan samantyyppistä kuvamaailmaa kuin Roy Anderssonin elokuvissa. Pelkistetyn lavastuksen keskellä on outoja yksityiskohtia, joita ei ensin edes huomaa, mutta ne edesauttavat absurdia tunnelmaa.

Kulttuurisesti värittyneet unet, unen yksityisyys ja universaalisuus

Yöjunassa aika kävi pitkäksi. Tarkkailin ihmisiä. Mies astui junaan frakki päällä. Puhalsi ilmaa niskatyynyyn, alkoi pilkkimään, sitten rohisemaan hiljaa ja saastuttamaan ympäristöään juhliissa syötyjen ruokien kaasulla. Kaivoin kameran ja kuvasin hänet salaa. Voisin varastaa lompakon tai häiritä nukkuvien unta. Mies ei huomaa mitään, kaivan kännykän ja kuvaan sen videotoinnolla. Videon kova piippaus kaikuu vaunussa, laitain kännykän äkkiä piiloon, mutta kukaan ei reagoi, saan jatkaa salaisia toimiani. Nuori perheenisä puhuu kännykkään, yrittää sanoa rakkaalleen hyvää yötä ja puspus niin ettei kukaan kuule.

Nukumme yleensä omassa sängyssä, katseiden ulottumattomissa,

erossa muusta maailmasta. Samalla olemme kuitenkin muiden armoilla, emme tiedosta välttämättä mitä ympärillämme tapahtuu. Unet ovat omiamme, mutta samalla koko maailma näkee unta. Missä suhteessa unet ovat henkilökohtaisia? Millaisia kokemuksia taas jaamme unissamme. Monet pakenevat, lentävät tai kokevat samoja aiheita unissaan, mutta raamit ovat omanlaisensa jokaisen unessa. Uni on universaali samalla kun se on henkilökohtainen.

Kurosawan unet tarjoavat vertailukohdan unen kulttuurista riippuvaisille elementeille ja toisaalta universaalille unelle. Unet toistavat suurimmaksi osaksi sen näköistä maailmaa, jossa elämme ja mitä hereillä näemme. Nämä paikat ja tilanteet värittyvät unennäkijän kulttuurin mukaan. Kurosawan elokuvissa on hyvin esillä se, miten lapsuudessa unet ovat siinä ympäristössä, jossa nuori Kurosawa on elänyt. Ne on vahvasti värittyneet Japanilaisen kulttuurin mukaan. Vaatteet, ympäristö ja hahmot ovat tuttuja japanilaisista taruista. Jos ajattelee elokuvan kronologisesti etenevän Kurosawan elämäntapahtumien mukaan, voi päätellä millaiseen aikaan mikäkin uni on nähty. Unten ympäristöt muuttuvat perinteisestä Japanilaisesta ehkä hieman univeraalimpaan suuntaan, emme voi enää tarkalleen määrittää unen paikkaa, mutta viimeinen uni taas palaa ikäänkuin lapsuuden maisemaan takaisin.

Unet ovat kulttuurisesti värittyneitä, mutta niistä löytyy myös paljon samaa rakenteessa ja ilmaisussa eripuolilla maailmaa. Unitutkimus, tarkemmin unien sisältötutkimus, selvittää näitä kulttuurista riippumattomia unien samankaltaisuuksia. Turun yliopiston unentutkija Katja Valli on tutkinut unien sisältöä: ”*Vaikka jokainen uni onkin sisällöltään arvaamaton, unistamme löytyy kulttuurista riippumatta samanlaisia rakenteellisia elementtejä ja teemoja. Unien näkeminen tai unien sisältö eivät noudata rodullisia tai kansallisia ennakkoluuloja*”⁶. Kuvat siis voivat olla kulttuurisesti värittyneitä, mutta unien kuvaamisessa ja kuvan rakenteissa on samoja piirteitä kulttuurista riippumatta. Kurosawan unien tapahtumat ovat osittain lähtöisin Japanilaisista kansantaruuista, kuten kettuhahmot.

⁶ Valli, Katja, 2010, s.147

Kasvojen maalaaminen ja vaatetus taas liittyy osaltaan japanilaiseen *Kabuki*-teatteriin. Vaikka tällaiset hahmot ovat länsimaiselle katsojalle suurimaksi osaksi tuntemattomia, muut elementit kuitenkin saa kuvan muistuttamaan unimaailmaa.

Kurosawan unissa liikutaan melkein koko unen ajan samassa paikassa, usein ei ole siirtymiä ajan ja tilan välillä. Kuvallisesti niissä on paljon elementtejä, jotka muistuttavat unta. Ydintuho, ympäristökysymykset ja luonto ovat toistuvia teemoja. Unien sisällä toistuu usein kohtaukset, jossa ihmiset marssivat tai tanssivat isossa joukossa jonkinlaista koreografiaa noudattaen. Ensimmäisessä unessa ihmiset näyttävät ketuilta, painajaisessa marssivien sotilaiden kasvot ovat maalattu valkoisiksi; merkiksi heidän elottomuudestaan. Useilla ihmisillä toistuu samat elementit unissa. Kurosawalla itsellään on unissaan aina samat vaatteet, joista hän on myös tullut tunnetuksi elokuvansa ulkopuolella.

Unet ja unenomaisuus valokuvataiteessa

Unia on käytetty aiheena valokuvataiteessa usein ja aivan valokuvauksen historian ensivuosista asti, mutta suurin osa kuvista ei suoraan kerro olevansa unen sisältö tai sen tapahtuma. Kuvat ovat usein unenomaisia ja viittaavat löyhästi unennäköön. Unien valokuvilla on yhdistäviä tekijöitä, joita yritän seuraavassa löytää käyttämällä apunani muutamia esimerkkejä.

Gregory Crewdson: Twilight

Ensimmäinen kohtaamiseni Gregory Crewdsonin kanssa ei tapahtunut unien merkeissä. Luulin kuvia pitkään elokuvien still-kuviksi. Mieleeni kuvittelemanani elokuva olisi kuvannut keskiluokkaista lähiötä Amerikassa, jossa tapahtuu epätodennäköisiä asioita – ehkä unia, en osannut sanoa.

⁷ *Moody, Rick, 2002 teoksessa Crewdson, Gregory, Moody, Rick, TWILIGHT, 2002, Photographs by Gregory Crewdson, Essay by Rick Moody, New York, Abrams Books, s.6-11*

⁸ *Crewdson, Gregory, Moody, Rick, TWILIGHT, Production Notes & Credits, 2002, Photographs by Gregory Crewdson, Essay by Rick Moody, New York, Abrams Books*

Siltä osin ensihavaintoni piti paikkaansa hyvinkin paljon. Tutustuttuani Crewdsoniin tarkemmin paljastui, että hänen kuvamaailmansa ammentaa unista. Crewdsonin isä oli Freudista kiinnostunut psykiatri, joka piti vastaanottoa kotonaan. Lattialankkujen välistä nuori Crewdson kuunteli keskiluokkaisen lähiönsä ongelmia ja ihmisten unia heidän istuessaan alakerrassa psykiatrin sohvalla. Ja juuri siltä kuvatkin näyttävät: Keskiluokan näennäisesti onnellinen tavallinen elämä on taipunut absurdiksi, ahdistavaksi kuvaukseksi Amerikkalaisesta yhteiskunnasta, jossa tapahtuu outoja asioita hämyisässä valossa. *Twilight* -kirjan alkutekstissä puhutaan unien strategioista ideaalissa lähiössä. Unen strategiat ovat ne unen sisäiset siirtymät, joissa omituinen tapahtuu arkisissa puitteissa. Crewdsonin kuvat eivät ole suoranaisia unikuvia, hänen uniaan, vaan ne ovat palasia kertomuksista, joita hän on lapsena kuullut sekoittuen muuhun kokemusmaailmaan.⁷

Kuvat on lavastettu huolellisesti. Crewdson käyttää valokuvissaan taustalla elokuvamaailmasta tutumpaa suurta produktiota. Kuvat on valaistu elokuvavaloin, lavastettu yksityiskohtaisesti.⁸ Kaikki kuvan elementit luovat katsojalle (avoimen) tarinan. Tietyt toistuvat teemat ja elementit kuvastavat hyvin unen logiikkaa ja unenomaista tarinankerontaa. Kuviin on sijoitettu valtavasti pieniä yksityiskohtia, jotka rakentavat kuvan tapahtumaa kuvan ulkopuolelle. Katsojan päässä syntyy tarina syy-seuraus -suhteineen.

Unissa usein toistuu joitain teemoja; paikkoja, asioita, tunnelmia. Crewdsonin kuvissa nämä ovat kukka-asetelmia, tekonurmikkoa, keskiluokkainen asuinympäristö sekä erikoisissa tilanteissa olevat pysähtyneet ihmiset. Etenkin kukka-asetelmat ja tekonurmikko edustavat asioita, jotka kaunistavat paikkaa ja peittävät alleen ongelmat. Crewdsonin kuvissa kukat ja tekonurmen palat ovat kaoottisesti suurissa kasoissa ja väärissä paikoissa. Ne ovat kuin Dalin maalausten kainalosauvat tai kuin Kurosawan elokuvien marssivat hahmot, unen toistuva teema, joka vahvistaa kuvan unenomaista luonnetta. Nimensä mukaan valokuvasarjan kuvista suurin osa tapahtuu vuorokauden hämyisään aikaan. Ihmisistäkin on kuoriutu-

nut pimeä puoli, ehkä heille päivänvalossa tapahtuu normaaleja asioita. Aivan kuin yöaikana olisi tapahtunut pahoja asioita, joiden luonnetta aletaan aamulla ymmärtämään ja siitä tilanteesta kuvatkin kertovat.

Valaisulla ja lavastuksella on suuri rooli Crewdsonin kuvissa. Valo on yksi tarinan toimijoista osoittaen tapahtumaa ja sen suuntaa. Valo poimii olennaisen kuvasta ja tuo sen esille. Esimerkkikuvassa (kuva 13) on kylpyhuone läpileikkauksena niin, että näemme samanaikaisesti sekä kylpyhuoneeseen, että sen alle. Poika kurkottaa lattian läpi kohti maata. Hän on ollut suihkussa, ehkä jokin on tukkinut viemärin ja poika on päättänyt avata tukoksen. Hänen edessään on ruuvimeisseli, vasara ja likainen putkenpätkä. Kylpyhuoneen alla menee putkia ja maassa on lunta. Suihkun putki ei ilmeisesti ole johtanut mihinkään, vain tyhjään tilaan talon alla. Kylpyhuoneen ikkunasta tulee päivänvaloa, mutta valo kylpyhuoneen alapuolella on hämärämpi ja valaistu hyvin elokuvamaisesti sivuvaloilla maalaten käden selkeästi erottuvaksi. Valo kiinnittää katsojan huomion erikoiseen tapahtumaan ja kahden tilan erilaiseen luonteeseen. Käsi kurottautuu pelottavaan. Valo luo unenomaista tunnelmaa; toisaalta harhaudun taas miettimään sitä, että se näyttää elokuvalta, jonka sisällä uni tapahtuu, koska elokuvamainen kerronta on niin vahva.

Harri Larjoston unia

Harri Larjoston unissa on vahvasti läsnä unennäkijän tunnetila sekä unen siirtymät, rinnakkaiset tapahtumat, kollaasit ja outous samoissa kuvissa. Toisaalta ne ovat konkreettisempia kuvia unen monimuotoisuudesta, toisaalta rikkaasta kuvamaailmasta tulee hyvin symbolinen ja vertauskuvallinen. Kuvissa tapahtuu samanaikaisesti erilaisia tapahtumia, mutta itse kuva on pelkistetty mustavalkoiseksi. Kenties tarkentamaan tarinaa itse tapahtumasta häivyttämällä värin erottelevuuden ja sen itsessään tuomat merkitykset. Kuvien pääpiste on niiden emotionaalisen välittyminen. Itse

Kuva 13

⁹ Larjosto, Harri, 2010, *Wake – Secondhand Knowledge*, video installaatiosta, Forum Box, saatavilla: <http://www.youtube.com/watch?v=jmWzfmNKbkk>

koen emotion kokemuksen erityisen vahvaksi etenkin videossa, jotka ovat osana installaatiota nimeltä *Wake – secondhand knowledge*.⁹ (Tietoni perustuu installaation dokumentointiin, koska en valitettavasti ole nähnyt sitä itse). Huoneessa on video, jossa unennäkijä leijuu ilmassa, lentää (kuva 14). Jalkaterät vilahtavat ruudulla kuin merkiksi siitä, että tämä on unennäkijän kokemus. Videota katsoessa mahanpohjaa kouraisee kun voi aistia itse lentävänsä korkealla. Unessa harvoin pelkää putoamista, jos lento sujuu hyvin, mutta valveilla videon äärellä putoaminen alkaa pelottaa. Tunne on käsinkosketeltava.

Larjosto leikkii valokuvan todenkaltaisella luonteella, mutta toisaalta valokuvissa näkyy katsojalle, etteivät ne ole totta (vaan unta). Unien kuvat ovat kollaaseja, joissa rinnastuu samanaikaisia tapahtumia ja tilanteita (kuva 15). Mustavalkoiset kuvat keskittävät havainnon kuvan sisäisiin tapahtumiin. Värillisessä videossa taas tapahtuu yksi unen tapahtuma kerralla, unennäkijä leijuu ilmassa. Videossa unen outous tulee tuosta yhdestä tapahtumasta, joka on hyvin vahva itsessään juuri liikkuvana kuvana. Jalat roikkuvat tyhjän päällä. Valokuvissa taas on vaikea kuvata unen luonnetta niin tarkasti vain yhdellä tapahtumalla, kun unien luonteelle on tyypillistä useat samanaikaiset tapahtumat, jotka eivät valveilla liity yhteen. Larjoston unet eivät tarvitse kuvaa unennäkijästä auetakseen unina. Erkki Huhtamo kirjoittaa esseessään Larjoston kuvista teoksessa *Wicked Suites*, mutta samat elementit pätevät myös unikuviin: ”*Vaikka Larjoston tuotanto tuntuukin olevan sopusoinnussa postmodernismin ”kaikki kelpaa” uskontunnustuksen kanssa, sen esittämät haasteet eivät pääty tähän. Huolimatta Larjoston teosten väliin hervottomasta leikkisyydestä ja melkein hengästyttävästä monimuotoisuudesta, niitä ei voi ”ottaa sellaisenaan”. Larjoston tuotanto haastaa etsimään lisää --*”¹⁰.

Kuvissa on unikuville tyypillisiä elementtejä: liikkuminen ajassa ja tilassa, siirtymät, rinnakkaiset tapahtumat, yksityiskohdat. Kuvat ovat valokuvia, mutta samalla kuin valokuvan tekniikan avulla maalattuja näkymiä sisäisestä maailmasta. Kuvat ovat tarkkoja, vaikkakin välillä täräh-

Kuva 14

Kuva 15

täneitä, yksityiskohdista saa selvää juuri sen verran, että niiden olemassaoloa kuvassa jää pohtimaan.

Unitutkimus voi tulevaisuudessa auttaa selvittämään, miksi Larjoston unet ovat mustavalkoisia, omani vahvasti värillisiä. Uusien tutkimusten mukaan saattaakin olla niin, että lapsena paljon mustavalkoista televisiota katsoneet näkevät huomattavasti enemmän mustavalkoisia unia kuin väritelevisiion parissa varttuneet. Tutkimus on kuitenkin vielä alkumetreillään, eikä varmuutta asiasta ole.¹¹ Kertaamme unissamme valveilla kokemaamme, joten miksi ei myös lapsena katsotut mustavalkoiset kuvat tulisi uniimme. Television värimaailman vaikutukset tarjoavat mielenkiintoisen näkökulman unien värimaailmaan. Omiini uniini vaikuttavat paljon television ruudulla näkemäni kuvat. Näen värit kirkkaina ja selkeinä, muistuttaen enemmän elokuvien *technicolor* värimaailmaa kuin valvemaailman vastaavaa. Väri tai mustavalkoisuus on vahvasti unenkuvaa valvemaailmasta erottava tekijä. Unen väri tai värittömyys ei vastaa usein samanlaisena valvekuvaa.

Unenomaisuus

Joitakin sanoja käytämme usein, mutta oikeastaan on vaikea tietää mitä ne tarkoittavat. Unenomainen tunnelma on yksi tällainen asia, usealla on mielipide mitä se on, mutta sitä on vaikea selittää sanoin. Kuva voi olla unenomainen olematta uni. Unenomaisilla kuvilla ja unen kuvilla on yhtäläisyyksiä, joita käsitelen seuraavaksi. Kuvia kutsutaan hyvin usein unenomaisiksi esimerkiksi näyttelykriitikeissä. Mitä tämä unenomaisuus sitten on, mitkä ominaisuudet luovat kuvaan unenomaisuuden. Onko tämä tapahtuma kuvassa? Väri? Kaikki elementit yhteensä? Voiko kuva olla unenkuva olematta varsinaisesti unenomainen. Unenomaisuus on myös termi, jota käytetään kun ei löydetä muuta selitystä. Seuraavassa esimerkkitapauksessa kuitenkin unenomaisuus tulee esille samankaltaisissa elementeissä kuin kuvassa, joka sanoo olevansa uni.

¹¹ Alleyne, Richard, 2008, *Black and white TV generation have monochrome dreams*, artikkeli, *The Telegraph* 17.10.2008, saatavilla: <http://www.telegraph.co.uk/science/science-news/3353504/Black-and-white-TV-generation-have-monochrome-dreams.html>

¹² Pohjalahti, Sanna-Katja, 2011, *Olentomainen Susanna Majuri*, *Yle, elävä arkisto*, saatavilla: http://yle.fi/elavaarkisto/artikkelit/olentomainen_susanna_majuri_54678.html#media=54683

¹³ *Laajakulma.blogspot.fi*, näyttelyarvio, nim. *Vanha Kettu, Susanna Majuri, Vedentutkijan tytär*, Suomen valokuvataiteen museo, 27.1.–23.5. 2010, saatavilla: <http://laajakulma.blogspot.com/2010/02/susanna-majuri-vedentutkijan-tytar.html>

Unenomainen kuva voi olla oikeastaan millainen vain, mutta jokin saa meidän liittämään termin unenomainen tietynlaisiin kuviin. Osa näistä kuvista on sellaisia, joita tekijä ei itse väitä unenomaisiksi, mutta se on termi, jolla niitä usein kuvataan. Kuvissa on kirkkaat värit, dramaattiset maisemat, jokin ennalta-arvaamaton outous tai tapahtuma, sekä erikoisia yksityiskohtia, josta unenomainen tunnelma syntyy. Unenomainen kuva on jollain tasolla erillinen tästä valvemaailmasta ja arkikokemuksesta. Itselleni unenomainen kuva merkitsee kuvan samanlaisia piirteitä kuin varsinaisten unien kuvissa. Unikuva on aina unenomainen, noudattaa unen kaavaa ja tiettyjä elementtejä, joita myöhemmin tekstissäni käsitelen. Unenomainen taas ei ole aina unikuva, mutta näitä kahta yhdistää jokin arkikokemuksesta poikkeava elementti.

Näyttelyarvioissa unenomaisuus on Susanna Majurin kuvien kohdalla hyvin yleisesti käytetty sana: ”*Helsinkiläinen valokuvaaja Susanna Majuri (s. 1978) inspiroituu unenomaisesta todellisuudesta, jota kaikki eivät voi nähdä*”.¹² ”*Vaikka kaikki kuvat ovat ”tästä maailmasta” olen ehdottomasti sitä mieltä, että ne eivät ole ”tästä maailmasta*”. *Juuri tähän perustuu kuvien tenho. Kuvat ovat unenomaisia ja arkitodellisuuteen verrattuna käsittämättömiä. Katsoja muodostaa kuvista oman tulkintansa.*”¹³.

Majurin kuvissa unenomaisuuden voi päätellä muodostuvan tietyistä unenomaisuuden ja unen kuvaamisen traditioista. Oudot toisiinsa liittymättömät tapahtumat, jotka luovat surrealismia tapahtumaan, *tämä ei voisi tapahtua todellisuudessa*. Toistuvat väriteemat ja epätavallisen kirkkaat värit lisäävät unenomaisuuden tuntua. Ihmisen toiminta kuvasa vaikuttaa epäloogiselta ja epänormaalitylta. Vesi teemana liittyy usein uniin. Vedenvarassa olevat naishahmot näyttävät toisaalta uivilta, toisaalta hukkuvilta ja tämä luo ahdistavaa, painajaismaista tunnelmaa. Esimerkkikuvassa *Birthday*, 2007 (kuva 16) naishahmo on epämääräisen rikkinäisen rakennuksen sisällä. Oviaukoista näkee ulos Islantilaiseen maisemaan. Rakennuksen lattia on veden peitossa, vesi on vahvan turkoosi. Tyttö on nousemasta vedestä turkoosi mekko päällä. Perällä olevasta oviaukosta

Kuva 16

Kuva 18

Kuva 17

¹⁴ Larjosto, Harri, 2011, *Unen historia, käsikirjoitus*, s.1

sisään kurkistaa hevonen. Kaikki nämä yhdessä luovat arkikokemukselta poikkeavan tunnelman. Erilliset tapahtumat on tuotu yhteen kuvaan muodostaen kokonaisuuden, jollaisen voisi kuvitella olevan kohtaus unesta.

Uni sellaisenaan kuvassa toimii samoilla ehdoilla kuin unenomainen. Unenomainen kuva ja unenkuva voivat kuitenkin esittää täysin eri asioita. Unenomaista tunnelmaa voi luoda vaikkapa vain sumuinen maisema tai kuvan epäterävyys. Tällaisilla elementeillä unta kuvataankin usein, vaikka unemme eivät sellaista useimmiten muistutakaan, vaan unta nähdessä kaikki on kirkkaampaa ja selkeämpää. Onko utuisuus vain kulttuurisesti määrittynyt kuvaamisen tapa, jolla kuvataan jotain mitä ei sellaisenaan saada kuvaan? Kuvaako utuisuus, sumu tai epäterävyys sitä siirtymää ja kadotettua unen muistijälkeä, ja tämän elementin tarpeeksi usein toistaminen kuvissa saa meidän sanomaan, että epämääräinen kuva muistuttaa unta? Suurimmalle osalle ihmisistä on tuttua populaarikulttuurista ja television saippuasarjoista, että kun kuvan reunaan liitetään epäterävä mössöreuna, se on varmastikin unta tai kuviteltua (kuva 17). Unenomainen on usein juuri tuota epäselvyyttä, hämäryyttä, usvaa, epäterävyyttä. Varsinaisessa unen sisällön (valo)kuvaamisessa tapahtumia taas usein yritetään toistaa sellaisina kuin ne on unessa nähty. ”Kohtauksissa luodaan unenomaisuutta, joka tarkoittaa kollaasia, rytmiä ja valonkäytön tapoja sekä yllättäviä rinnastuksia, leikkauksia. Eri ajat, paikat ja tapahtumat limittyvät. (Tämä ei tarkoita hämärää efektoitua kuvamössöä, jollaisella usein unta näkee kuvitettavan).”¹⁴ Harri Larjosto on selventänyt unenomaisen kuvan eroavaisuutta tällaisesta edellä kuvailemastani epämääräisestä utuisesta kuvasta. Utuisuus tarjoaa ehkä nopeamman keinon kertomalla katsojalle, että tämä ei ole totta. Utuinen saatetaan nopeasti liittää uneen, asiaa tarkemmin miettimättä. Mutta harvoin utuisuus tarjoaa suuremman vertailukohdan sille mitä unissamme tapahtuu.

UNEN MERKITSEMISEN ELEMENTIT KUVASSA

Olen edellä käsitellyt esimerkkien kautta unenkuvan merkitsemisen elementtejä, joista teen seuraavassa pienen yhteenvedon. Listani ei ole mitenkään kattava, vaan sisältää elementtejä, joita itse liitän unen kuvaan ja näiden elementtien käsittely edesauttaa kuvan tulkintaa unena.

Valotus, päällekkäisvalotus

Päällekkäisvalotuksella on usein kuvattu unen maailmaa, se saa asiat vaikuttamaan epätosilta ja unenomaisilta. Epämääräinen hahmo osoittaa, että tämä ei ole totta; se on unta, kuvitelmaa, ei tässä maailmassa. Katsoisin tällaisen keinon unen kuvaamiseen olevan enemmänkin kulttuurisesti määrittynen. Meille annetaan keino tietää, mikä tässä kuvassa on muualta kuin valvetodellisuudesta peräisin. Tuskin kukaan näkee unessaan varsinaisesti päällekkäin valotettuja hahmoja, mutta se tarjoaa kuvanlukemiselle apuvälineen tulkita kuvaa uneksi. Tällainen unen esittäminen taas on pitkään ollut vallitsevana ja osaamme opitun tiedon kautta määritellä kuvan uneksi. Toisaalta kaikki päällekkäin valotetut kuvat eivät kuvaa unta tai jotain valvetodellisuuden ulkopuolista. Tätä keinoa käytetään myös ajan tai tapahtuman etenemisen kuvaamiseen. Kuten esimerkki kuvassa (kuva 3), jossa nukkuja esiintyy etualalla, uni on rinnastettu nukkuvan kuvaan: Näkisimmekö kuvassa unen tapahtuman ilman, että joku kuvassa nukkuu? Eli meille kerrotaan, että tämä ihminen tässä nukkuu ja tässä on hänen unensa.

Surrealistisissa valokuvissa on usein käytetty päällekkäisvalotusta tuomassa unen ja epätodellisen tunnelmaa. Tämä on myös kuvapinnan keino liikkua samaan aikaan eri ajassa ja paikassa saman kuvan sisällä. Päällekkäisvalotus kertoo pinnallaan useista samanaikaisista tapahtumista. Se ei ehkä suoranaisesta näytä unelta, mutta luo unen tunnelmaa ja sen

synnyttämää tunnetta. Maurice Tabartin (Man Rayn assistentti ja yksi surrealismin hahmoista) kuvassa tapahtumat ovat päällekkäin (kuva 18). Kuva on outo ja erillinen arkitodellisuudesta, mikä vahvistaa sen luonnetta unenomaisena.

Väri(ttömyys)

Minun on vaikea itse asettua keskelle mustavalkoista unta, koska uneni ovat värillisiä. Toisille taas uni on useimmiten mustavalkoinen. Tämä johtuu pitkälti valveilla koetusta värimaailmasta ja sen vaikutuksesta uneen. On mielenkiintoista nähdä tulevaisuudessa mihin unien sisältötutkimukset päätyvät värin osalta. Valvemaailman värihavainnot usein siirtyvät uniin. Unessa väri on vahvempi ja selkeämpi versio havaintomaailmasta – tai sitten väriä ei ole ollenkaan. Väri usein kuitenkin jollain tasolla poikkeaa valvekokemuksesta.

Terävyys/utuisuus

On varsin hankala asettua unen kuvasta puhuttaessa utuisen mössön yläpuolelle ja väittää, etteivät unet sellaiselta näytä. Sumuinen, utuinen, epätarvä ja epäselvä ovat kuitenkin hyvin pitkälle kulttuurisesti määrytyneitä unen kuvaamisen keinoja ja sellaiset kuvat vain näyttäytyvät kaikelle kansalle unenomaisena. Utuisuus on se tiedostamaton ja unohdettu mössö, jota valokuva ei voi tavoittaa muutoin kuin kuvaamalla jotain epätarvää mössöä. Ei tarvitse kuin syöttää googlen kuvahakuun sana *dream* ja lähes kaikki aukeavat kuvat ovat sellaista unen estetiikkaa, jota yleensä unen kuvaksi mielletään. Olen törmännyt usein siihen, että kuvieni oletetaan olevan pehmeitä ja utuisia. Mutta kuitenkin unet eivät näytä sellaisilta. Vai onko tällainen kuva vain sitä, ettei unennäkiä muista kaikkea ja maalaa mielessään sen

mitä ei muista utuiseksi, vai onko unessa utuisia maisemia sellaisenaan?

Unessani on kyllä välillä sumuista, mutta asiat siltä näyttäyvät unta nähdes- sä kirkkaina ja selkeinä, ihan kaikenlaisissa säätiloissa. Kuvassa epäselvyys voi toimia myös tehokeinona siirtäen katsetta kuvapinnalla siihen, mihin katsojan halutaan keskittyvän.

Fyysinen paino(ttomuus)

Fyysisen tunteen saaminen valokuvaan on suuri haaste. Kun juoksen karkuun, mutta jalkani eivät vain toimi tai nousen hiekkaista rinnettä ylös hiekan livetessä jalkojeni alta. Tunnetta ei saa suoraan vangittua kuvapin- taan, mutta sitä voi saavuttaa paremmin vertauskuvallisesti. Painovoima ei ole unessa vakio. Olen yrittänyt kuvissani tavoittaa tuota painottomuu- den tai painavuuden tilaa kuvallisin keinoin, käyttäen hyväksi valokuvan ominaisuuksia. Vauva keikkuu tuolin reunalla yhden varpaan varassa, ihminen liitelee katossa. Olen ratkaissut näissä kuvissa painottomuuden tilaa kääntämällä kuvapintaa niin, että se mikä on painavana maassa, leijuukin painottomana ilmassa. Toivon ainakin, että se tavoittaisi saman painottomuuden tunteen kuin unessa. Valveilla on toimittava painovoi- man rajoissa. Samalla tämä arkisen kuvan kääntäminen synnyttää valveil- laoloon uuden pinnan, absurdin kulman, joka ei enää näytä valveelta.

Liikkuminen ajassa ja tilassa

Uni ei noudata kellonaikaa tai paikkaa. Olemme täällä ja toisaalla yhtäai- kaa. Kuvat ja paikat soljuvat taukoamattomana ketjuna. Olen unessa asun- nossa, joka onkin liikkeellä lähtevä auto tai hyppään avaruudesta takaisin maanpinnalle. Valokuvalle tämä on unen ominaisuuksista suurin haaste, koska valokuva on yksi kuva (ellei kyseessä ole sarja valokuvia). Kuinka

valokuva voi olla tässä ja toisaalla samaan aikaan. Valokuvieni näkymä on yksi kuva, yksi otos unesta. Yhdessä kuvassa voi rinnastaa elementtejä, jotka viittaavat eri aikaan ja paikkaan, mutta ne jäävät katsojalle avoimek- si. Olen keskittynyt suurimmaksi osaksi kuvaamaan yhden tapahtuman kerrallaan, mutta tuossa yhdessä tapahtumassa on se jokin absurdi, joka muistuttaa unen luonteesta. Myös liikkeen tuottama epäterävyys luo kuvaan tunnelmaa siitä, että jotain tapahtuu. Liike hämärtää kuvan rajoja ja aikakäsitystä. Edellä käsittelemässäni Tabartin kuvassa päällekkäisva- lotuksella luodaan päällekkäisiä tapahtumia, jotka yhdessä synnyttävät oudon tunnelman ajan ja tilan soljumisesta vapaasti.

Mittasuhteet

Unissa asioiden mittasuhteet eivät ole samoja kuin valveilla. Asioiden koko vaihtelee jatkuvasti unen sisällä. Näen valtavan karhun, joka onkin seuraavassa kohdassa enää pieni pehmolelu. Valtava laiva kuihtuu pienek- si puusta veistetyksi. Mittasuhteilla leikittely valokuvissa saa niiden tun- nelmaan absurdiutta, tosin valokuva voi myös latistaa suuria mittasuhteita. Olen joihinkin kuviini tehnyt pieniä mittasuhteilla leikittelyjä lisätäkseni outoa tunnelmaa, ne eivät kuitenkaan ole suoraan kuvasta huomattavia vaan pieniä vihjeitä siitä, että jokin ei ole niinkuin pitäisi.

Yksityiskohdat

Unissa näemme usein outoja yksityiskohtia. On erikoisia esineitä siellä missä niiden ei olettaisi olevan. Kuvassa voi olla samanaikaisesti paljon pieniä elementtejä, jotka eivät liity yhteen valveilla, mutta unessa ne on yhdistetty ilman epäilystä siitä, miksi ne ovat samassa tilassa. Katsoja voi jäädä tutkimaan yksityiskohtia ja rakentamaan niiden avulla tapahtumaa.

Cregory Crewdsonin kuvissa on runsaasti yksityiskohtia ja tämä lisää niiden tulkintaa unena (tai ainakin ei totena vaan kuviteltuna). Mistä nämä kaikki asiat ovat tähän tulleet, mitä ne kertovat, vai kertovatko mitään. Katsoja haluaa muodostaa tarinan, mutta absurdit yksityiskohdat rikkovat sen yhtenäisyyttä.

Oudot tapahtumat, siirtymät

Kahden eri tapahtuman liittäminen toisiinsa liittyy usein unen kuvaan. On ehkä jokin tavallinen tapahtuma, joka liitetään johonkin absurdiin ja yhdessä näistä ehkä arkisistakin elementeistä syntyy unenkaltainen kuva. Esimerkiksi Anderssonin *Du Levande*, jossa vasta vihitty nuoripari on asunnossa, joka onkin juna. Itse huonetila on kohtalaisen normaali, mutta siihen lisätään odottamaton tapahtuma, jossa huonetila onkin juna. Unessa tuttu hahmo näyttää tuntemattomalta, vieras paikka on näennäisesti tuttu, mutta uni vakuuttaa meidät siitä, että se on juuri se tietty paikka. Voin kävellä portaita, jotka ovatkin jäinen pulkkamäki ja olenkin pulkassa. Kaikki käy ja on täysin normaalia unennäkijälle unessaan. Vasta aamulla heräämme kummastelemaan, että jonkin ei näyttänyt siltä kuin normaalisti.

Toistuvat elementit

Kuvasarjan tasolla tai elokuvissa usein toistetaan samoja elementtejä, joista kokonaisuudessaan syntyy eheämpi kuva henkilön unista. Tähän liittyy jo aiemmin käsittelemäni yksityiskohdat ja tapahtumat. Kurosawan unissa elokuvassa toistuu marssivat ihmisjoukot, maalatut kasvot sekä ydintuho. Crewdsonin kuvissa taas toistuvat tekonurmikot ja kukat. Yhden kuvan tasolla toistuvia elementtejä on vaikeampi havaita, mutta koko sarjassa

ne tulevat esille. Omiin unikuviini liittyy usein vesi, koska näen paljon unia, jossa vesi on elementtinä jollain tavalla mukana. Unissa on myös universaalimmalla tasolla tiettyjä toistuvia elementtejä, joita lähes kaikki ihmiset näkevät unissaan. Yksi tällainen unen tapahtuma on lentäminen tai karkuun juokseminen, mutta jalat painavat tonnin, eivätkä liiku.

Tunnelma

On vaikea osoittaa unen kuvaa sormella ja sanoa, mikä siinä luo oudon tunnelman. Outo tunnelma on ennenkaikkea se arkisesta kokemuksesta erillään oleva elementti, josta tunnistamme unikuvan. Tunnelma on kaikki edellämainitut elementit yhteensä ja vielä kourallinen lisää. Tunnelma on olennainen osa unen kuvaa. Se on kuitenkin hankala käsite, joka avautuu myös riippuen katsojasta ja siitä informaatiosta, joka katsojalle kuvasta ennakkoon annetaan. Koko kuvan luoma tunnelma vaikuttaa hyvin paljon vastaanottajan kykyyn tulkita kuvaa uneksi, tunnelma joko välittyy katsojalle tai ei. Tunnelma synnyttää kuvan katsojalle unen emotion, jos synnyttää.

Miten kertoa, että kyseessä on uni

Riippuu usein unikuvan edellämainittujen elementtien käytöstä huomaako katsoja katsovansa valokuvaa unen kuvana. Kuvan vastaanotto on paljolti katsojan vastuulla ilman mitään selventävää tekstiä. Toisaalta olen usein miettinyt, jos uni yöllä hämää katsojaa luulemaan sitä valvetodellisuudeksi, niin miksi unen kuvan pitäisi heti kertoa olevansa uni. Eikö se toimisi unen logiikalla, väittäen itseään todella tapahtuneeksi hyödyntäen valokuvan todistusvoimaa? Siitä seuraisi ongelma: mikä tahansa kuva voisi olla unen kuva. Käytännössä asiat eivät kuitenkaan toimi niin. Unen kuvan pitää olla aiemmin mainitsemiä elementtien kautta hyvin vahvasti ilmaistu, jotta katsoja ilman tekstiä saa selville, että kyseessä on uni. Valokuvattu uni lähes aina aukaistaan katsojalle teoksen tai sarjan nimessä. Uni on aina sidoksissa valveeseen, ne ovat rinnasteisia toisilleen. Pitää olla tieto valvemaailmasta ennenkuin unen kuvan voi kategorisoida joksikin, mikä ei ole mahdollista tuossa valvemaailmassa – vaan on epätotta, erikoista, unta.

Emootio

Unessa on lähes aina vahvasti läsnä emootio. Pelkäämme, vihaamme, rakastamme, himoitsemme – tunne on vahva! Kaikki edellämainitsemani elementit tähtäävät siihen, että kuva toimisi unena. Keinoja on varmasti muitakin, mutta pääpiirteiltään olen hahmotellut itselleni listan elementeistä joista unikuva muodostuu käsittelemissäni esimerkeissä. Unen kuvan päätaivoite on kuitenkin näyttää jotain siitä unen sisältämästä tunteesta eteenpäin. Kuvattu uni on siinä mielessä rajoittunut, ettei se voi esittää kaikkia unen ulottuvuuksia. Se ei voi muuttua kuin siksi, mitä se kuvan rajojen sisällä on. Äänimaailmaa ei kuule. Värit ja valot eivät ole täsmälleen samat. Unen aistitikokemus tasoittuu kuvassa vain tapahtumaksi ja paikaksi. Unen tunnetila

15 Viittaus keskusteluun joka käytiä Harri

Larjoston kanssa keväällä 2012

saattaa kadota, se voi olla vain häivähdyksenä valokuvan uudelleen luomassa tunnelmassa. Larjostolle on hyvin tärkeää tuo unessa koettu emootio ja sen vangitseminen kuvalliseen muotoon¹⁵, oli sitten kyseessä video, valokuva tai sekvenssi valokuvia tapahtumasta kuten teoksessa *Wicked Suites* on unien kuvia esitetty. Unesta kertoessa puhujan äänenpainot ja ilmeet kertovat unen emootiosta. Kuvallisesti emootio on vaikea saavuttaa, mutta parhaimmillaan unenkuva luo katsojalleen vahvan tunnekokemuksen.

En ollut aiemmin pohtinut unen tunnetilan merkitystä. Olisiko se se puuttuva elementti, jolla katsoja saa yhteyden valokuvasta unen tilaan? Valokuva voi olla ahdistava, iloinen, humoristinen – mutta hyvin erityisellä tavalla. Valokuva ei avaudu kaikille samalla tavalla. Kuvan toimivuus tai toimimattomuus unen kuvana on suhteessa unen emootioon ja sen välittyvyyteen kuvallisesti. Olen ottanut kuvatessa tavoitteekseni lähinnä unen tapahtuman ja paikan kuvaamisen ajattelematta emootiota. Toisaalta kun alan jälkikäteen katsomaan kuviani ne missä tuo emootio välittyy katsojalle vahvemmin aukevat paremmin ja toimivat selkeämmin unen kuvana. Tämä kuvan viestin välittymistä selvästi edesauttava tunteen välittymisen tila alkoi hahmottua itselleni kuvieni kautta – jonkinlainen läpimurto ajatuksissani. Olin vain aiemmin kovasti ihmetellyt sitä elementtiä, joka saa kuvan toimimaan tai ei saa. Jos keskityn kuvaamaan unen tunnetilaa tarkemmin, välittykö kuva katsojalle samanlaisella tunteella varustettuna.

Unikuvani

Olen kuullut muiden kuvailevan kuviani sanoin kuten outo, absurdi, uhkaava, väkivaltainen, humoristinen, vinksahtanut. Jokin kuvissa ei aina täsmää havaintomaailman kanssa. Ajattelematta liiemmin materiaalin vaikutusta kuviin aloin kuvaamaan kuviani keskikoon filmille. Myöhemmin huomaan materiaalin vaikutuksen kuviini yritettyäni kuvata joitakin kuvia digitaalisesti. Filmin pinta, rae ja värimaailma irroittaa kuvat paremmin aiheestaan, ne nähdään helpommin valokuvina. Ainakin itselleni digikuva on liiaksi kohteensa kaltainen, muuntelematta sitä pintarakenteensa avulla. Pitääkö materiaalin näkyä, että kuva on ensisijaisesti kuva eikä kohteensa?

Huomaan käyttäväni digikuvissa vahvaa digitaalisesti tuotettua raetta. “Huononnan” kuviani tekniseltä laadultaan, että niihin syntyisi oudompi tunnelma. Toisaalta kuvani nojaavat tuohon valokuvan oletettuun indeksisyyteen ja ikonisuuteen siitä, että linssin edessä ollut on tapahtunut. Toisaalta taas filmin pinta, rae ja usein myös kuvissa oleva liike-epäterävyys vievät tuota suoraa olettamusta kauemmas, erottaen sen snapshot kuvasta, vievän katsojan katsomaan myös filmin pintaa uppoamatta vain kuvan tapahtumaan. Kuva väittää olevansa tapahtunut, mutta toisaalta sen pinta näyttää sen olevan vain kuva.

Itselleni katsojana parhaiten toimivat unikuvat, joiden tekotapaa en heti huomaa kuvan pinnasta. Ammattilaisena tiedän, miten helposti valokuvia voi rakentaa, mutta silmäni haluaa silti harhautua uskomaan kuvapintaa todella tapahtuneeksi. Tämä halu on varsin naivi valokuvaa katsoessa, koska tiedän kuitenkin, ettei kuvalla voi todistaa juuri mitään. Haluan tulla harhautetuksi ja uskoa, että tämä tämä tilanne on kokonaisuudessaan tapahtunut sillä hetkellä kun kameran suljin avautuu. Hyvin rakennettu kollaasi tai kuvankäsittely toimii samalla tavalla, kuvana johon voin uppoutua. Sellaisia kuvia haluan itsekin tehdä, ettei materiaali ja kuvaustapa olisi esteenä kuvan katsomiselle. Olen itse käyttänyt myös kuvankäsittelyä, mutta varoen, niin ettei se ole kuvaa katsoessa ensimmäisenä mielessä. Olen lisännyt taivaalle lennokkeja, monistanut

yhden lennokin monta kertaa. Olen raa’asti katkaissut hevosen kahtia, mutta tehnyt sen aidan pylvään kohdalla, että katkaisupintaa ei näe, kuin kuvasta puuttuisi toinen puoli. Nämä keinot toimivat mielestäni kuvissani paremmin, kun olen käyttänyt niitä säästeliäästi. En ole niin taitava kuvamanipuloija, että saisin tekniikallani katsojan hämmästelemään voiko tämä olla mahdollista. Kuvankäsittelyn näen keinona päästä tavoitteeseen, en itse tarkoituksena. Jos kuva tarvitsee jotain käsittelyä, niin olen sen sallinut, että kuva toimisi niinkuin haluan.

Tapahtumat kuvissa ovat arkisia, mutta outoja, absurdeja. Tilat ovat olemassa, mutta näyttäytyvät uhkaavina ja erilaisina kuin normaalisti. Kuvissa on pieniä piilotettuja osia, joita joutuu tutkimaan: kuusiaitaan on viritty lankaa, mutta lanka on niin ohutta ja niin pieni osa kuvassa, ettei sitä juurikaan huomaa. Kädet roikkuvat omituisen rakennelman metallisesta katosta. Joiltakin nämä yksityiskohdat saattavat jäädä näkemättä nopealla vilkaisulla. Kuvat vaativat tarkkailua, että kaikki elementit tulevat nähdyksi. Yksi unikuvan edellämämainituista elementeistä on juuri tuollaiset yksityiskohdat, jotka luovat kuvaan uusia tulkinnan tasoja.

Unien kuvista ihmisillä on tietynlaisia odotuksia. Valokuva unesta on kuitenkin tässä valvetodellisuudessa läsnäoleva objekti, joka ei voi päästä unen kanssa samaan. Unen kuva ja valve jäävät jokatapauksessa kilpailemaan toistensa kanssa. Loppujen lopuksi valokuva on hyvin rajallinen monimuotoisen unen kuvaamiseen, mutta toisaalta se on lähes ainoa media, jolla on todistusvoimaa väittää tapahtumaa todella tapahtuneeksi.

Valokuvaukselliset pyrkimykseni ovat muuttuneet projektin edetessä. Aloitin kuvaamalla unia tarkasti lavastaen. Ajan kuluessa unien kuvaus on muuttunut käsitteellisempään ja yksinkertaistavampaan suuntaan. Tapahtuman ohella tärkeäksi on tullut paikka ja tunnelma; pienemmät muistin jäljet, joihin kirjoittamalla ei pääse niin hyvin käsiksi. Kirjoittaminen tarjoaa minulle paremman keinon tapahtuman lavastukseen. Itselleni on tärkeää unessa ollut tunnelma. Pelkään kuitenkin, ettei se riitä katsojalle. Katsoja voikin haluta unikuvastani tarkan lavastuksen, haluaa nähdä kir-

joittamani unen kuvattuna sellaisena kuin sen olen paperille kirjoittanut. Itselleni unen täsmällinen toistaminen vain kahdessa eri elementissä ei tarjoa juuri oivalluksia. Kirjoittamani unet tuovat mieleen eri asioita kuin kuvaamani unikuvat. Unikuva voisi olla ote jonkun muun unesta, koska se ei sisällä aina tarkempaa tarinaa. Katsoja voi myös rakentaa tarinan omien uniensa sisällön kautta.

Unen kuva voi olla mitä vain sen haluan olevan – mutta toisaalta se toimii tietyillä lainalaisuuksilla. Unen kuvan tulee kuitenkin näyttää tietyllä tapaa unelta, vaikkemme tietäisi miltä toistemme unet näyttävät. Olen lähtenyt alunperin kuvaamaan mieltimättä lähes ollenkaan, miltä unen tulisi näyttää. Olen vain kuvannut kuvia, joiden elementit muistuttavat uniani. Olen kuvannut suurimman osan ennenkuin olen alkanut mieltimään asiaa, mutta jälkätehen huomaa omissa kuvissaan samoja elementtejä jotka ovat tyypillisiä myös muille unikuvilla.

Unissa tapahtuu usein siirtymä, kun tapahtumapaikka tai henkilö täysin selittämättä vaihtuu toiseen. Useiden kuvieni välillä olen huomannut tällaista samanlaista siirtymää. Kahdessa kuvassa voi olla samoja elementtejä, jotka toistuvat erinäköisinä. Kuin ne olisivat kuvia samasta paikasta olematta samasta paikasta. Kuvissani toistuu tiettyjä asioita, jotka saavat paikat näyttämään samankaltaisilta, vaikka kyseessä olisi kaksi eri kuvaa ja paikkaa. Tällainen paikan muunnos kahden eri kuvan välillä on käytössä monissa David Lynchin elokuvissa, joiden paikat muuttamat muotoaan selittämättä katsojalle miksi tai miten. Kuvasarjatasolla, kuvani vahvistavat keskenään tuota unen ominaisuutta. Kuvani ovat värikäs kokoelma erinäköisiä unia, mutta niissä on silti jotain samankaltaisuutta.

Unien kuvaajista

Unikuvieni kuvallisen esittämisen pohjana on valokuvataiteen traditiot. Kameraan tallentunut kuva päättyy lähes sellaisenaan lopulliseen muo-

toonsa. En useinkaan vääristele kuvaa, vaan teen siitä ehkä jopa enemmän kohteensa kaltaisen säätämällä värit ja horisontin kohdalleen. Unieni kuvamaailma on rikkaampi, monimuotoisempia ja häilyvämpi kuin miltä valokuvani näyttävät. Näen enemmän kuin mitä kuvaan. Haluan kuvata kuvani sen kautta, mikä itselleni on luontevaa kuvaamista. Toisaalta tämä media asettaa kuitenkin suuria rajoituksia ilmaisuun, jos haluaa kuvata valitsemallani tavalla. Kuvat ovat pelkistettyjä hetkiä, joissa usean unen tapahtuman sijaan tapahtuu vain yksi kerrallaan.

Ehkä valokuvan traditiot rajoittavat, toisaalta ne luovat kehyksen omalle ilmaisulleni. Tapani toimia kuvaajana on tarkkailija ja tallentaja; en niinkään luo kokonaan uutta maailmaa vaan liikun sen puitteissa, joka avautuu edessäni. Unissakaan en näe paikkoja, jotka olisivat jotenkin tästä maailmasta erillisiä, vaan ne kuuluvat aina tähän maailman, jossa elän ja josta ammennan kokemuksen. Kohdallani muunlainen unen kuvamaailman esittäminen ei tuli kyseeseen, koska unet tapahtuvat kuitenkin niinkuin me ne näkisimme kamerastakin. Uneni kuvamaailma voisi kuvata myös valvetilaa, mutta jotain outoa ja erilaista niissä on. Unessakaan en tiedä olenko unessa vai hereillä, unikuva pitää kuitenkin jollain keinoin eriyttää valvetodellisuuden kuvasta, että se toimisi.

Harri Larjosto on kirjoittanut käyttämästään valokuvasta ja sen luonteesta: ”*Mielenkiintoisinta on käyttää valokuvausta asioihin, jotka todellisuudessa, ajattelussa, mielikuvissa tai unissa liittyvät saumattomasti toisiinsa, mutta näyttäytyvät havaittavassa todellisuudessa harvoin yhdessä, ovat ajallisesti samanaikaisia tai erottuvat selkeäpiirteisesti ympäristöstään. Valokuvalla voin esittää näitä monimutkaisia asiayhteyksiä ja mielikuvia hyvinkin todellisuuden mukaisesti. Samalla tavalla kuin ”silmiä näkee”, voimakkaan todentuntuisesti ja uskottavasti, tavalla, jolla on kokemusta ja – dokumentaarisuutta.*”¹

Valokuvan tekee unen suhteen mielenkiintoiseksi juurikin sen todistusvoimainen luonne. En usko ennenkuin näen. Kuvankäsittely tosin muuttaa valokuvan todistusvoimaa ja yhä useammin ihmiset epäilevät kameran

¹ Larjosto, Harri, 2002, *Valokuvaus, Mieli, Taitelija*, teoksessa *Wicked Suites, Helsinki 2002, Musta taide*

² Sontag, Susan, 1986

tuotoksia kuvankäsittelyn tuotoksiksi. Kuvani eivät sano itsessään olevansa unia, enemmänkin unenomaisia, toisinaan varsin arkisiakin. Ne tarvitsevat rinnalleen jonkun mikä kertoo niiden olevan unia. Toisaalta, kuten aiemmin jo totesin tekstissäni valokuva on aina kuva jostain mitä ei enää ole ja siksi jo itsessään hyvin surrealistinen ilmaisukanava.² Esimerkiksi Larjoston tai Crewdsonin unissa todistusvoima nojaa erilaiseen ilmaisuun kuin omilla kuvissani. Crewdsonin kuvien elokuvamaisuus, tarkka lavastus ja valaistus tuovat toisaalta mieleen elokuvakerronnan ja sitä kautta absurdin tarinan, fiktion. Jos se ei ole totta, niin onko se unta? Crewdsonin kuvissa on tapahtumia, jotka eivät valvemaailmassa tapahtuisi. Larjoston kuvissa tapahtuu paljon kerralla, niinkuin unissakin. Hän on ollut rehellinen unensa tapahtumalle yrittämättä pelkistää sitä, vaan se tulee kuvan sisällä esiin erilaisina absurdeina kohtauksina ja muistuttaa sitä kautta vahvasti unta, ilman, että kukaan meille kertovat kuvien esittävän unta. Tunnistan Larjoston kuvista monia unelle tuttuja elementtejä; teemojen toistuvuutta, abstrakteja samaanaikaan tapahtuvia tapahtumia, jotka eivät valveilla kuulu yhteen, mutta unessa liittyvät erottamattomasti toisiinsa.

Lopuksi

Ei ole yhtä tapaa kuvata unta, on vain yksilöiden ratkaisuja, jotka toimivat (tai ovat toimimatta) yleisemmällä tasolla unen kuvana. Kenellekään muulle ei voi sanoa, miltä hänen unensa näyttää. Silti on helppo osoittaa se, mikä ei näytä unelta. On yleiset tyylikeinot ja kuvan tai liikkuvan kuvan rakenteet, joilla unia kuvataan, mutta muistuttaako tämä yksittäisen ihmisen unta vai onko sen kuvaaminen meille tuttua siinä kuvan rakenteessa, joka kertoo tämän esittävän unta. Onko uni ylipäänsä jotain erilaista kuin tämä valvemaailma, jossa elämme.

Projektini unien parissa on kestänyt nuoren kuvaajan elämässä varsin pitkään. Se on opettanut minulle erilaisia kuvaajana toimimisen tapoja, aikaansaanut erilaisia kokeiluja ja toiminut yleisesti opettavana kokemuksena, joille unet tarjoavat kehyksen. Työtäni on ajanut eteenpäin halu selvittää itselleni mitä olenkaan tekemässä ja millaiset keinot asian esittämiseen ovat ne omimmat. En voi vain katsoa toisten kuvia aiheesta ja alkaa toistamaan heidän näkemystään unenkuvasta, koska oma näkemyseni on erilainen.

Työni edetessä minulle on auennut ne syyt, joiden takia olen halunnut lähteä tutkimaan ja kuvittamaan uniani. Olen jo lapsesta asti ollut erityisen viehättynyt elokuvien unikuvista ja kaikesta unenkaltaisesta kuva maailmasta. Tuollaiset kuvat ovat synnyttäneet sisälläni niin kovan tunne-myrskyn, etten vieläkään ole siitä selvinnyt vaan kuvat palaavat mieleeni aika ajoin. Haluan välittää jotain samanlaista kokemusta kuvillani, saada jonkinlainen tunnereaktio katsojaan ja hänen suhteesta uniinsa.

Projektini alkoi unettomuudesta ja kriisistä, joka syntyi nuoren ihmisen muutettua kauas kotoaan toiselle paikkakunnalle. Se sai minut alunperin pohtimaan, millainen olen ihmisenä ja mikä minua kiinnostaa. Kiinnostukseni uniin on kuitenkin noussut tuolta alkuajan henkilökohtaisesta yleisemmälle tasolle ja olen päässyt pohtimaan unta niin yhteiskunnallisena ilmiönä kuin valokuvauksen aiheena. Valokuvauksen kannalta uni on mielenkiintoinen aihe, koska sen ohessa avautuu kysymyksiä yleisesti valokuvan todistusvoimasta, unikuvan elementeistä ja yleisti siitä, mitä valokuva meille kertoo. Projektini tulee varmasti kestävään läpi koko elämäni ja tulen siihen aina aika ajoin palaamaan. Olen tekstissäni selventänyt itselleni entistä tarkemmin unikuvien elementtejä ja toimivuutta tai toimimattomuutta. Se on avannut myös uusia keinoja kuvaamiseen. Kirjoittaessa innostuu kuvaamaan ja kuvatessa kirjoittamaan, työni on puksuttanut tasaisen varmaa tahtia eteenpäin juuri siitä innoituksen voimasta, joka on säilynyt koko projektini ajan ja jatkuu vielä tämän kirjoituksen jälkeen.

LÄHTEET

PAINETUT LÄHTEET:

Barthes, Roland, 1964, Kuvan retoriikkaa, Kuvista sanoin 3, 1986, toim. Martti Lintunen, suom. Niilo Kauppi, Porvoo, Juva 1986, WSOY

Bazin, Andre, 1945, Valokuvan ontologia, teoksessa Kuvista sanoin 1, toim. Martti Lintunen, Juva 1983, WSOY

Berger, John, 1978, Valokuvauksen käytöt Susan Sontagille, teoksessa Kuvista sanoin 1, toim. Martti Lintunen, Juva 1983, WSOY

Crewdson, Gregory, Moody, Rick, TWILIGHT, 2002, Photographs by Gregory Crewdson, Essay by Rick Moody, New York, Abrams Books

de Duve, Thierry, 2007, Time Exposure & Snapshot: The Photograph as Paradox, In Elkins, James (Eds.),

Photography Theory, USA 2007, Taylor & Francis Group

Elkins, James (Eds.), 2007, The Art Seminar, Photography Theory, USA, Taylor & Francis Group

Hobson, J. Allan, 2004, Unennäöstä. Johdatus unitutkimukseen. Suom. Kimmo Pietiläinen, Helsinki, Hakapaino, Terra Cognita

Huhtamo, Erkki, 2002, ”Eläviä tauluja”, siirtymiä ja välitiloja, teoksessa, Larjosto, Harri, Wicked Suites, Helsinki 2002, Musta taide

Larjosto, Harri, 2010, Harri Larjoston unet, Tallinna 2010, Kustannut oy Taide

Larjosto, Harri, 2011, Unen historia, käsikirjoitus (ei julk.)

Larjosto, Harri, 2002, Valokuvaus, Mieli, Taitelija, teoksessa Wicked Suites, Helsinki 2002, Musta taide

Majuri, Susanna, 2007 Vedentutkijan tytär, Maisterin opinnäytetyö, Taideteollinen korkeakoulu

Portin, Anja, 2005, Uni, aamuun on aikaa, koko maailma nukkuu, Keuruu, Kustannusosakeyhtiö Avain, Otavan kirjapaino oy

Saarelho, Kirsi, 2007, Sleep With Me, Maisterin opinnäytetyö, Taideteollinen korkeakoulu

Sontag, Susan, 1986, Valokuvauksesta, Suomentajat Kanerva Cederström ja Pekka Virtanen,

Hämeenlinna, Karisto (Alkuteos On Photography julk. 1977)

Valli, Katja, 2010, Tajunnan laitamilla, teoksessa Harri Larjoston unet, Tallinna 2010, Kustannus oy Taide

EI PAINETUT LÄHTEET:

Alleyne, Richard, 2008, Black and white TV generation have monochrome dreams, artikkeli,

The Telegraph 17.10.2008, saatavilla: <http://www.telegraph.co.uk/science/science-news/3353504/>

Black-and-white-TV-generation-have-monochrome-dreams.html, katsottu 26.2.2012

Calle, Sophie, 1990, Matrix 133; näyttelyesite, Berkeley Art Museum Gallery, saatavana:

<http://www.bampfa.berkeley.edu/exhibition/133>, katsottu 12.1.2012

Laajakulma.blogspot.fi, näyttelyarvio, nim. Vanha Kettu, Susanna Majuri, Vedentutkijan tytär,

Suomen valokuvataiteen museo, 27.1.–23.5. 2010, saatavilla:

<http://laajakulma.blogspot.com/2010/02/susanna-majuri-vedentutkijan-tytar.html>, katsottu 12.1.2012

Mollison, James, 2010, Where Children Sleep, teksti saatavissa:

<http://www.jamesmollison.com/wherchildrensleep.php>, katsottu 28.1.2012

Pohjalahti, Sanna-Katja, 2011, Olentomainen Susanna Majuri, Yle, elävä arkisto, saatavilla:

http://yle.fi/elavaarkisto/artikkelit/olentomainen_susanna_majuri_54678.html#media=54683, katsottu 28.1.2012

The Metropolitan Museum of Art, Department of Photographs, 2004, Photography and Surrealism, In Heilbrunn Timeline of Art History.

New York: The Metropolitan Museum of Art, 2000–. saatavilla:

http://www.metmuseum.org/toah/hd/phsr/hd_phsr.htm, päivitetty: October 2004, katsottu 16.2.2012

Wikipedia-artikkeli, dream, saatavilla: <http://en.wikipedia.org/wiki/Dream>, katsottu 11.3.2012

VIDEOLÄHTEET:

Paul Scotts Films Production/ National Geographic, Australia, Naked Science, Dead Tired, 2009,

suom. Tappava väsymys, osat 1 ja 2 (esitetty Yle 1 14. ja 21.12.2009)

Andersson, Roy, 2007, Du Levande

Andersson, Roy, 2000, Sångers Från Andra Våningen

Caro, Marc & Jeunet, Jeanne-Pierre, 1995, La Cite des Enfants Perdus

Caro, Marc & Jeunet, Jeanne-Pierre, 1991, Delicatessen

Sighn, Tarsem, 2000, The Cell

Kurosawa, Akira, 1990, Dreams (aka Akira Kurosawa’s Dreams)

Larjosto, Harri, 2010, Wake – Secondhand Knowledge, video installaatiosta, Forum Box, saatavilla:

<http://www.youtube.com/watch?v=jmWzfMNBkbbk>, katsottu 16.2.2012

KUVALÄHTEET:

Akira Kurosawas Dreams, kuvat kuvakaappauksia elokuvasta (kuvat 9-12)

The Bold and The Beautiful, kuva ©CBS, kuvankäsittely Satu Pirinen (kuva 17)

The Cell, kuvat kuvakaappauksia elokuvasta (kuva 1)

La Cite Des Enfants Perdus, elokuvajuliste (kuva 8)

Crewdson, Gregory, Twilight 2000, ©Gregory Crewdson (kuva 13)

Larjosto, Harri, 2010, Wake – secondhand knowledge ©Harri Larjosto (kuvat 14-15)

Majuri, Susanna, Birthday, 2007, pressikuva ©Susanna Majuri (kuva 16)

Mollison, James, 2010, Where Children Sleep ©James Mollison (kuva 2)

Rejlander, Oscar Gustaf, c.1865, Dream (aka a Bachelors Dream),

ARTstor slide gallery, data from: University of California, San Diego (kuva 4)

Silvester, Alfred, c.1858, The Dream of the Wedding, albumen print, ©George Eastman House Collection, NY, ARTstor collection (kuva 3)

Studio 24, Sånger från Andra Våningen, kuvat kuvakaappauksia elokuvasta, lavastekuva ©Studio 24 (kuvat 5-7)

Tabart, Maurice, 1948, New York dans ma barque (kuva 18)

II

Unessa

OTTEITA UNIPÄIVÄKIRJASTA

#2 Saavun rantaan veneellä, jossa ei ole moottoria, mutta joka lipuu äänettömästi kovaa vauhtia. Rannalla on penkki, jossa istuu äitini. Vierellään suuri kasa rubikin kuutioita, edessään puu, johon oli kiinnitetty kuva kasvoistani. Ilmeettömänä, tunteettomana äitini heittää kuvaani rubikin kuutioilla. Huomattuaan minut hänen ilmeensä ei värähdäkään. Ruumis kääntyy sen verran, että rubikin kuutiot osuvat minuun. Suojaan käsillä päätäni ja lähdän juoksemaan pakoon. Eteeni tulee luola, josta pitää ryömiä. Se muistuttaa hieman armeijan harjoittelurataa. Luolasta päästyäni juoksen kovaa. Jään liftaamaan risteykseen joka tulee eteeni, Jyväskylän suuntaan. Eteeni pysähtyy ruskea pikkuauto, jonka apukuskin puoleiset ikkunat ovat rikki ja niiden tilalla muovia. En halua mennä kyytiin. Kuski oli Mad Max.

#4 Juoksen, mutta en etene.

#5 Hyppään Elinan ja Niinan kanssa kuusta maanpinnalle, leijun pitkään ilmassa, olen yksin. Laskeutumispaikka on vedessä merkattuna värikkäin ilmapalloon. (1. muistiin kirjattu uni)

#6 Juutalaiset valittavat mummolan ikkunan takana ja pyytävät päästä sisään. Olemme mummon kanssa pimeässä, ulkoa ei näe sisälle. Mummolla on kuulovammaisten ovikello, johon syttyy valo kellon soidessa. Yhtäkkiä valo syttyy, se on kirkkaan keltainen. Me ja juutalaiset ulkona jääme tuijottamaan tuijottamaan toisiamme.

#11 5kk vanha kummipoikani Patrick osaa jo kävellä.

#13 En ole maksanut uintimaksua uidessani kohti rantaa. Nousen vedestä ja vieressäni laiturilla on pöllö.

#20 11.10.2006 Olen järjestämässä muotinäytöstä, kun eteeni tuodaan malli, jonka kulmakarvat olivat pitkät kuin viikset ja hiukset lakoivat alhaalta otsalta. Ajattelin, että kai tämä on nyt sitten muodikasta.

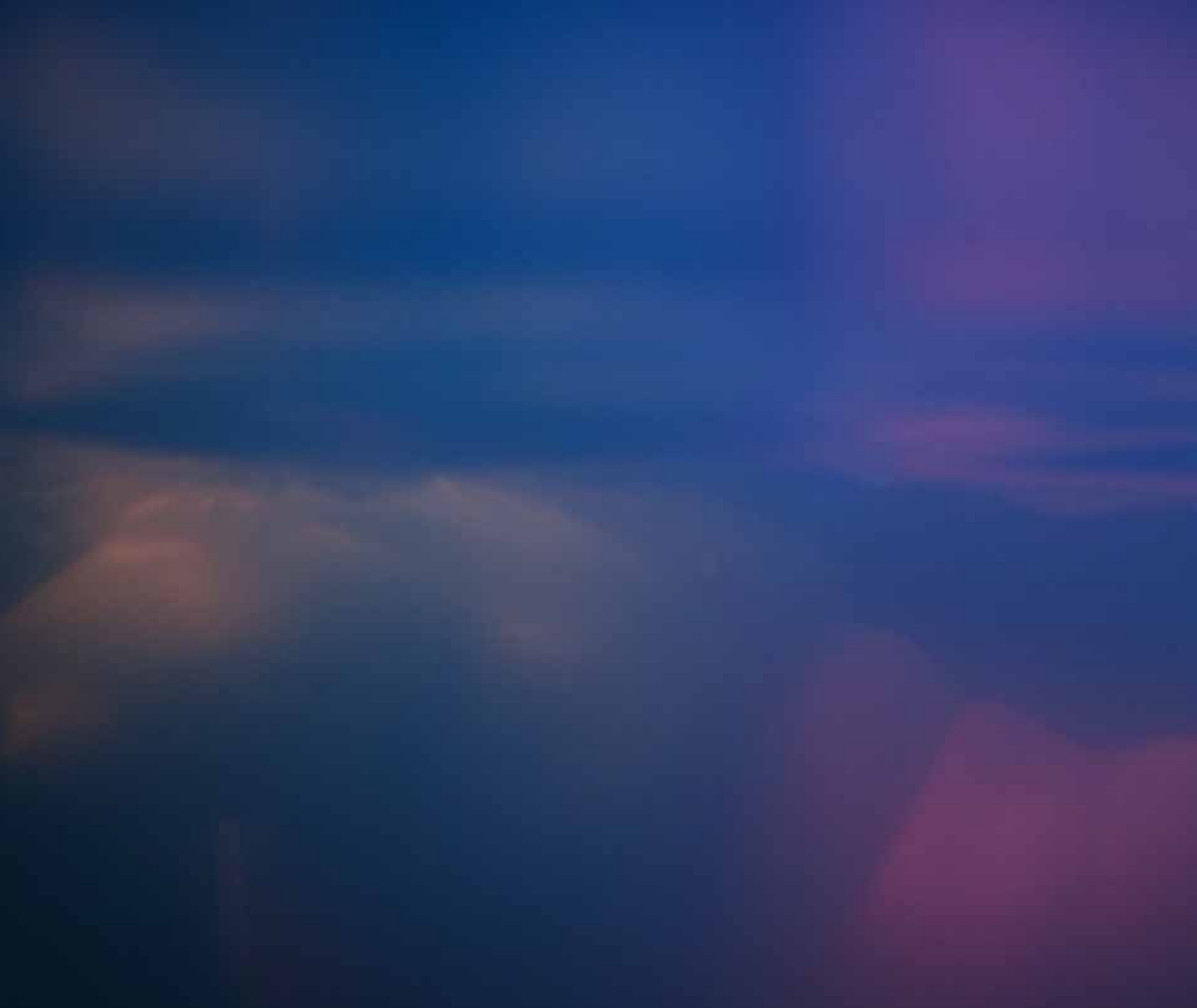
#22 19.10.2006 Olen Eeva Karhun kanssa Turkissa isältä varastamallani veneellä. Ympärillä meressä on suuria rahtilaivoja ja meidän pitää ylittää lahti pilkkopimeässä. Vastarannalla mietin miten suuri vene mahtuu lentokoneeseen. Turkkilainen poika lupaa lähettää veneen rahtilaivan kyydissä, mutta kun rupean nostamaan venettä se oli enää 30cm pitkä ja muistutti ala-asteella koulussa veistämäni venettä.

#23 Olen veneellä kanavassa, reunat ovat todella korkeat. Nea Helsto seisoo vieressäni ja nauraen hyppää vaatteet päällä suolaiseen meriveteen. Tunnen koko ajan suolaisen veden. On pimeää lukuunottamatta rannan keltaisia valoja.

#24 Herään linja-autopsäkiltä. Ilmeisesti olen viettänyt yöni siinä.

#25 Naapurin pelto. Lennokkien surina ahdistavana taustalla.

#31 10.12.2006 Zombien lailla käyttäytyvät ihmiset (ei zombien näköisiä) yrittävät ovesta sisään ja tökin heitä ulkopuolelle. Rasittavaa enemmän kuin pelottavaa.

#35 Lesbopariskunta on hankkinut lapsen. Toinen lesbo onkin paha ja kaappaa lapsen pieneen saareen. Hyvä lesbo ja soutuveneellinen muita yrittävät kaapata vauvan takaisin. Pimeässä järvessä vene lipuu äänettömästi ja taskulampun valokiilat lakaisevat maisemaa.

#38 Suuri opiskelija-asunto kompleksi, noin 60 kerrosta. On syntymäpäiväni. Johannes Ekholm sanoo lähtevänsä jonkun Fredrikssonin kanssa juomaan 2-4 olutta. Niina Honkonen on toppavaatteet päällä ja toistelee minulle lausetta: "Lähdetään vaan sinne Kuopioon". Hyppään äkkiä liukuportaille kerrosta alemmas ja tilaan hissin ja haluan mennä alimpaan kerrokseen, hissi tippuu alas.

#39 James Brown opettaa moonwalkia discossa.

#42 Näen karanneet hevoseet. Hetkeä myöhemmin ne teurastetaan.

#45 Viritän langasta leikkihevosille aitausta. Kuulen ääniä ja menin piiloon.

#47 Soutuvene ei ollut hyvä valinta kovaan aallokkoon. Vesi vyöryy suuren veneen yli kaataen sen matkustajineen hyiseen suolaveteen. Taas kerran maistan suolaisuuden kaikkialla ja tunnen suolakerroksen ihollani ja hiuksissani.

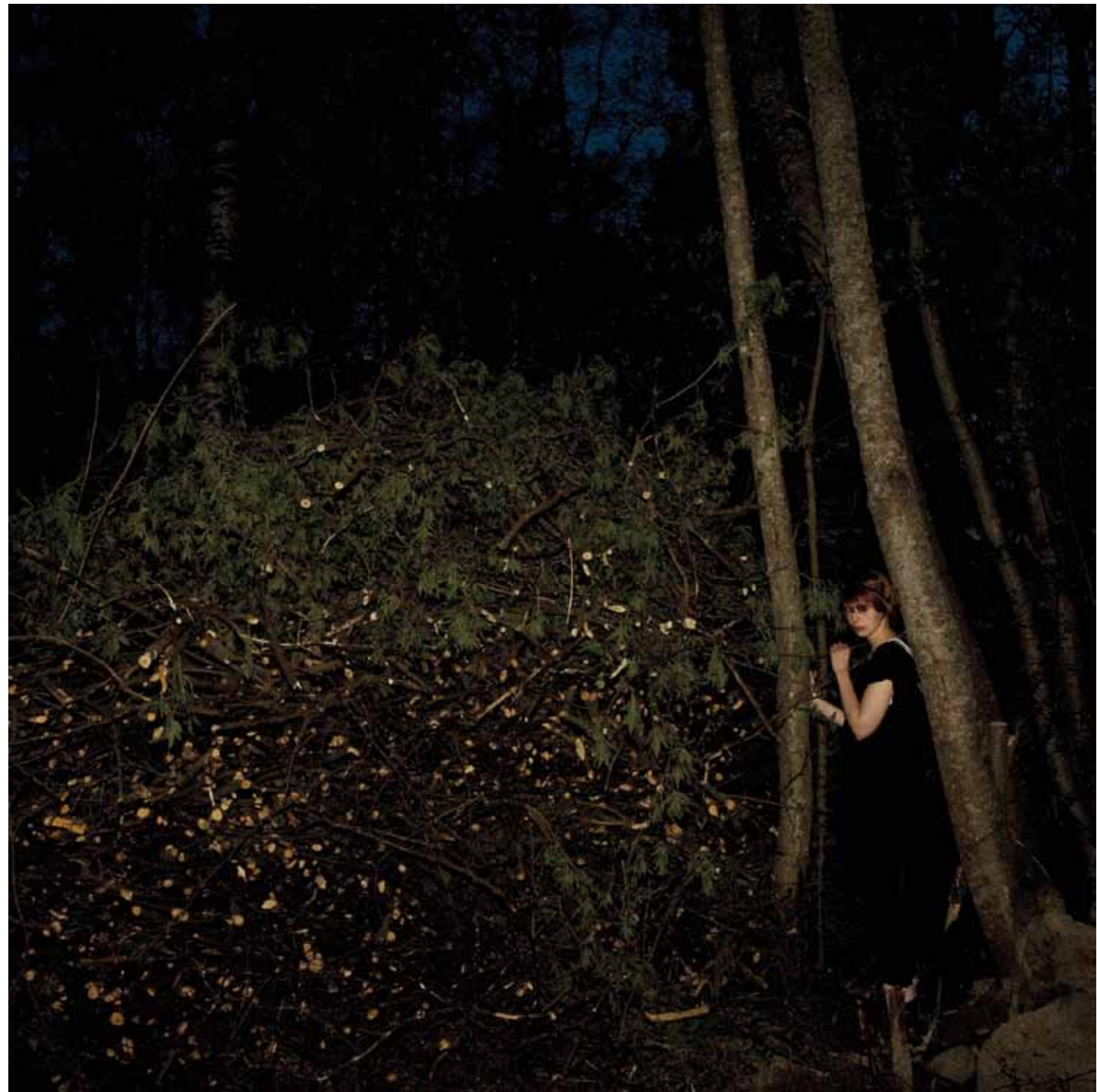
#48 Saara Helkala tulee huoneeseen päällään urheilutrikoot. Muilla on normaalivaatteet ja tilanne on arkinen. Saara tulee eteemme venyttelemään ja kertoo laihduttaneensa 30kg.

#55 Vien autolla ihmisiä bileisiin ja takaisin tullessa huomaan ajavani mopolla, ilman housuja päälläni vain t-paita. Mopo on Honda Monkey ja kaasutan sillä mäkeä ylös, oven eteen. Sitten mukani onkin vain kevyt kilpapyörä. Menen rappukäytävään, jossa yritän lukita pyörää. Kuulen ääniä ja menen kyykkyyn ettei tulija huomaisi housuttomuuttani. Vanhempi mies lähestyy minua uhkaavasti ja käsken nuoremman miehen pitämään hänet loitolla. Avaan oven ja otan pyörän mukani sisään ja huojentuneena vedän oven kiinni. Koko ajan on pimeää ja kellertäviä keinovaloja. Rappukäytävän valo on raa'an valkoinen.

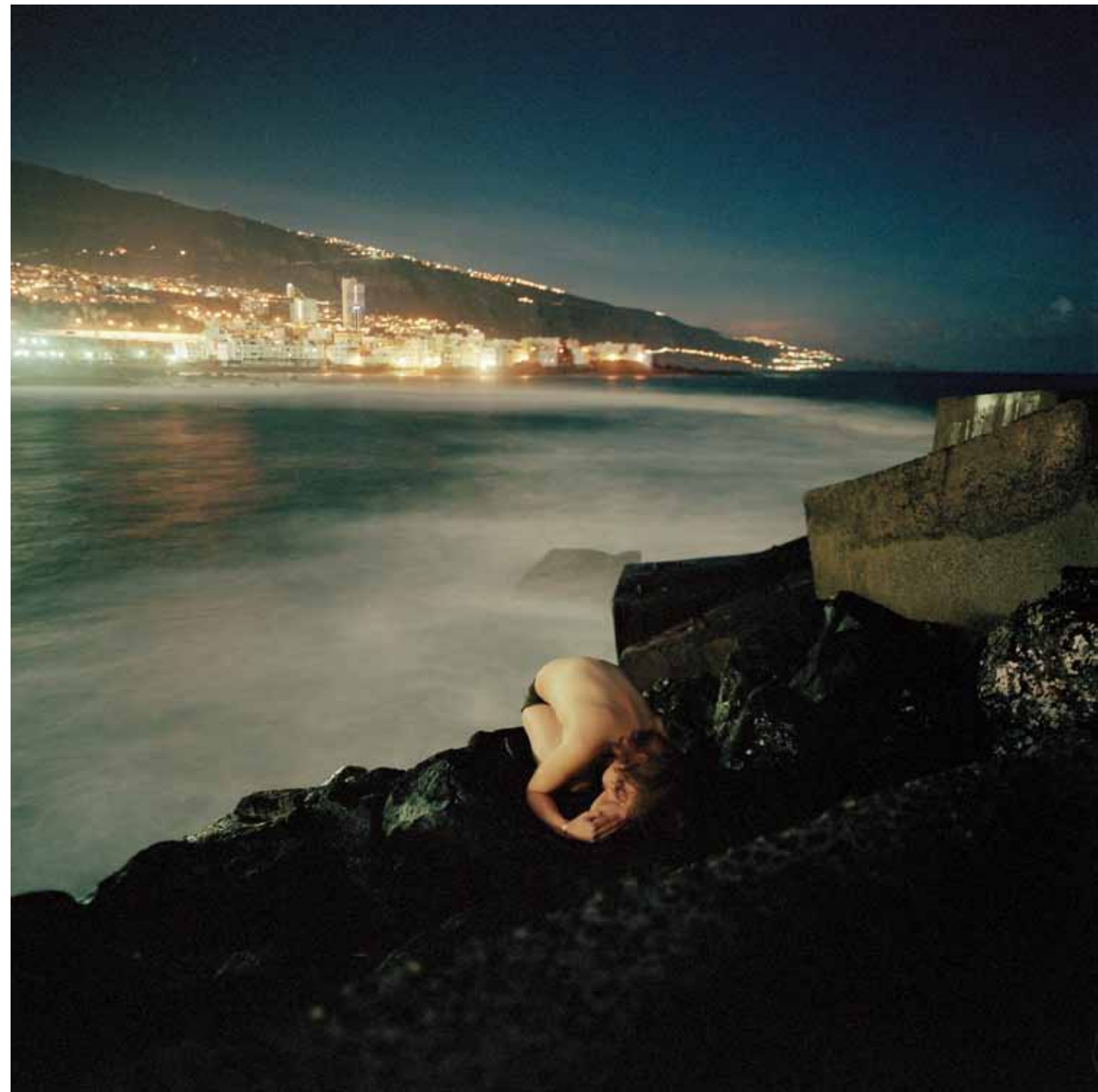
#59 Twix patukoista puuttuu toinen suklaapatukka. Japanilaisturistit luulevat sitä piilokameratempuksi. Kioskin myyjä on turkkilainen.

#66 Katastrofialueelta lähtee linja-auto, se on kuuma ja täynnä. Huidon kuskille, että ottaa vielä yhden kyytiin. Isäni kädessään purkki maitoa ja purkki piimää.

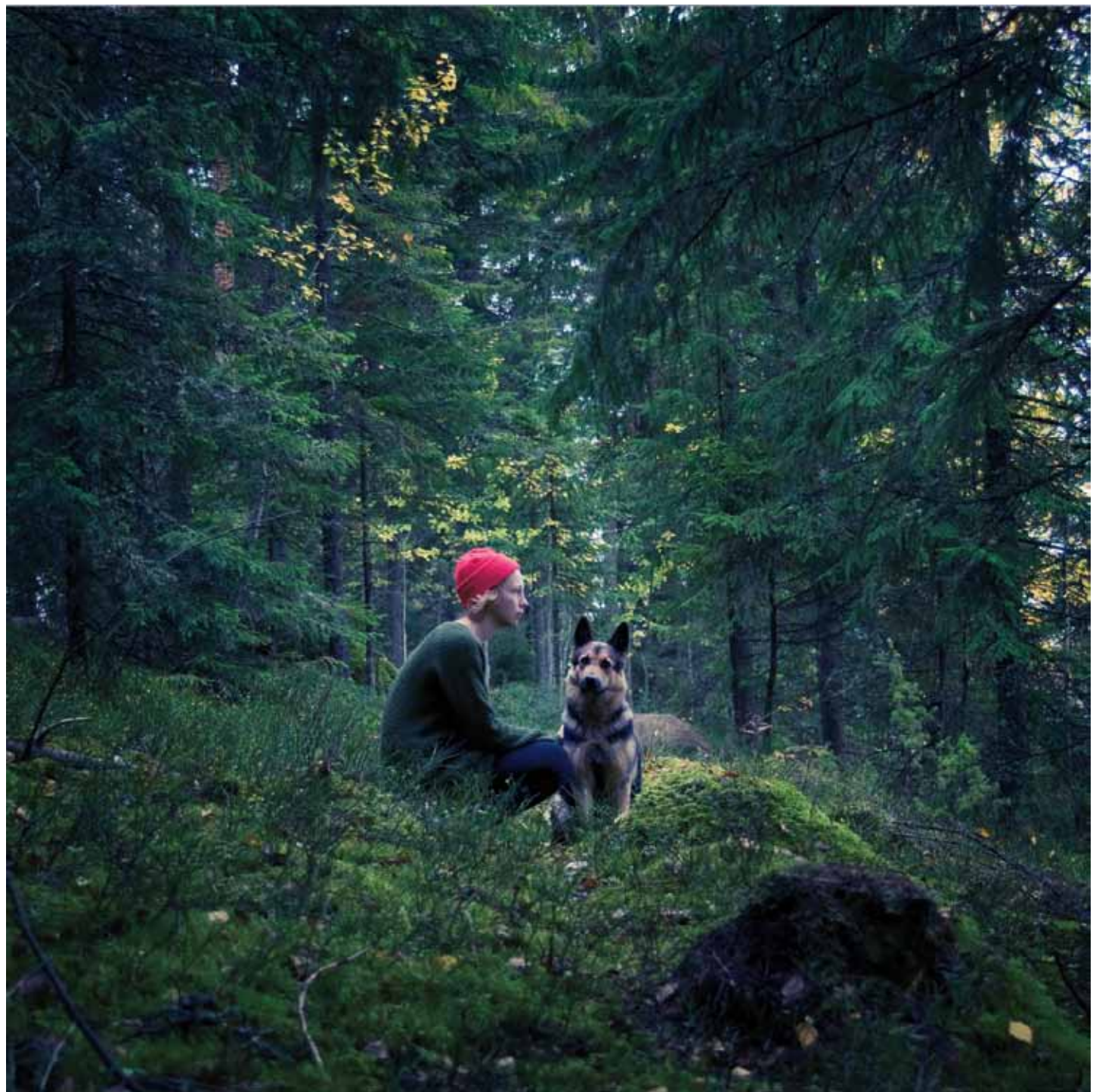

#68 Jesse puhuu isälleni espanjaa. Espanja kuulostaa täydelliseltä, vaikken kieltä osaakaan. Sitten Elina keskeyttää jutun ja huoneeseen voi mennä katsomaan hänen vastasyntyntä vaaleanpunaista 10cm pitkää tyttövuavaa. Ihmiset jonottavat katsomaan kuin Paavin kuolinvuoteelle.

#73 Ihmiset osaavat lentää, pitää vain keskittyä ja nousta ilmaan. Kuvioiden harjoittelu on seuraava askel. Pidemmille matkoille tarvitaan leijuva kantoliina.

#74 Puissa korppeja ja variksia. Ne lentävät minua päin ja pistävät nokallaan. Yhtäkkiä valtava korppi lentää kohti ja puukottaa minua mahaan.

#75 Mummon suuret syntymäpäiväjuhlat. Avaan mummolle oven ja hän on niin pieni ja heikko ettei voi nousta yhtä rappusta eteiseen. Otan hänet syliini ja kannan sisälle, pienen lapsen kokoinen mummo.

#81 Grilliruokien testauksessa yksi kriteeri on ruoan taskuun mahtuvuus.

#84 Siskoni ajaa liian lujaa pientä hiekkatietä ja minua pelottaa. Isä nauraa. Kuski on samalla puolella kuin Englannissa. Täti lähtee ruoholautalla ajelehtimaan ulapalle. Moottorivene menee liian lujaa ja ajaa venevajan läpi. Yritän kuvata, mutta kamera ei toimi. Hevonen kääntää takapuolen potkaistakseen.

#87 Tungen vauhdilla mummolan pöytähopeita laatikkoon piiloon, etteivät natsit löytäisi niitä. Minulla on pitkä vaalea tukka, punainen tirolilaispuku ja puukengät. Kaikki ovat lapsia paitsi natsit. He ovat suuria tummauniformuisia miehiä.

#89 Olen taiteilija, jonka teos on se, että hän maalaa itsensä kultamaalilla ja painaa kuvan ruumiistaan eri pinnoille. Kummitätini on tullut huijatuksi Venäjällä. Häneltä on huijattu vaatteetkin päältä. Jesse taluttaa minua jäistä alamäkeä. Suuri aukea paikka Lapissa. Siellä on suuri ympyrä. Huomaan kaukana tiellä karhun. Minä ja kaksi muuta muutamme perhosiksi, jotta voisimme lentää karkuun. Tien kohdalla on vaikea lentää johtuen ilmavirrasta. Palattuamme mummolan pihalle olemme taas ihmisiä. Odotan ovella, että kaikki pääsevät sisään karhua piiloon. On ihmisiä ja koiria. Karhu on ovelle saapuessaan iso täytetty karhu, joka etenee niinkuin sillä olisi renkaat alla. Laitan äkkiä oven kiinni. Mutta kissa pitää päästää vielä sisälle. Rohkaistun kun mietin, että tämä on vain unta. Aukaisen oven ja kissa loikkii sisälle. Karhu on enää vain pehmolelu. Nostan sen hetkeksi syliini ja jätän sitten rapulle.

#94 Vieressäni nukkunut näki unessaan ruotsinkielisen pilottikilpikonnan. Omassa unessani minut unohdetaan koko ajan. On uusi vuosi, olemme menossa Iso-vasikkasaareen. Täti vie minut Vaajakoskelle. Pidän Felix hevosta pihassa kiinni ja Jesse Kühn ja Nikola Tomevski odottavat. Felix viedään karsinaan, jonka takana on vihreät niityt. On myös asunto, joka muuttuu nuorisotilaksi, joka on täynnä maahanmuuttajanuorisoa.

#95 Minulla on karvainen miehen takapuoli. Huomaan sen kun olen juuri poistumassa yleisestä saunasta.

#97 Auto vainooa minua ja yrittää ajaa päälleni kun olen lähdössä vanhan kouluni pihasta.

#100 Kalliolta katsomme sodankäyntiä, luultavasti Irakissa. Otamme rauhassa aurinkoa ja sota on kuin reaaliaikainen televisio-ohjelma. Lakeudun kauheuksien keskelle. Juoksen pakoon luoteja tyhjään taloon. Perässäni juoksee pieni poika. Hänellä on paha haava jalassaan. Laitan puhdistusainetta ja sidon haavan.

#101 Äiti syö sipsejä. Niissä on vain 9 kaloria. Vihdoinkin sipsejä, joissa on vain 9 kaloria.

#103 Hevonen halkaistaan keskeltä kahtia, en tiedä mihin takapää viedään. Etupää jää elämään normaalia elämää. Olen surullinen. Leikkauspinta on tasainen, niinkuin siinä olisi lasi ja kaikki sisäelimet näkyvät. Hevonen kävelee kuin ihminen.

#107 Olen suurilla soramontuilla ja pakenen jotain. Ihan kuin olisin tieteiselokuvassa ja soramontuilla rakennettaisiin jotain salaista.

#108 Leppävedellä, kävelyllä. Kuuma kesäpäivä ja ihmiset shortseissa. Eräs lapsuudenkaveri Joni tulee vastaa pyörällä, jossa on edessä sirkkeli, joka pyörii kovaa. Hän uhkailee tulevansa päälle ja kaikki paikallaolijat pelkäävät. Muut ovat miehiä ja kaikki ovat kauhuissaan. Pyydän isääni auttamaan minua, olen kapean puun takana piilossa. Paikalla on myös Jesse ja Pulkkinen Teemu.

#109 Kreetan saaret ovat Helsingin edustalla. Aallot saarella ovat valtavat. Saari lähteekin liikkeelle ja onkin moottorivene. Tulee yö ja halutakseen Kreetalle sinne pitää uida. Jollakin on rakettirepun näköinen laite, jolla pääsee kovempaa. Vedessä oli kelluva huoltoasema. Söin Johannes Ekholmin keksit.

#110 This dog is no ordinary dog. This dog knows how to survive in the concrete jungle. This dog finds food even in places where other dogs are left with empty stomachs. Oh, how cute, he must be thirsty, he's drinking from a fountain. The upper part of the fountain is filled with mämmi and he eats that too. How cute and clever dog he is! Selostajaääni selostaa kun peruspiskin näköinen koira seikkailee ostoskeskuksessa.

#119 (4.12.2010) Tallilta pitää ottaa haulikko mukaan kun lähtee ratsastamaan, että saa ajettua ei-toivotut vieraat pois. Kun tallin pihasta lähtee alaspäin on ratsastettava matalassa järvenssä. Tuolloin unessa on kesä, muutoin talvi. Aiemmin ajan tallin suuntaan ja autoni tekee äkkikäännöksen pikkutien puolelle, nousen autosta ja kadotan auton kokonaan. Rotkossa näen paljon eri autoja joilla ilmeisesti on sama kohtalo, mutta en löydä Passattia. Tallilta lähdemme siskoni kanssa etsimään autoa, mutta emme löytdä. Hän ajaa niin kovaa, että kohta takanamme on poliisit pysäyttämässä.

#121 Viemme hevoslaitumelle helikopterilla hevosille ötökänpurema-lääkettä. Hevosilla on pieniä mätäpaiseita johon pitää pistää neulalla. Edempänä on pitkä punainen talo, jossa on pitkä terassi koko talon matkalla. Kävelen sitä eteenpäin ja katson kauas vihreälle niitylle, jossa karhulauma laiduntaa. Muutama karhu on iso, mutta loput pieniä. Pieniä karhuja alkaa tulla terassille. Otan muutaman käteen ja heitän kauemmas, en halua, että hevoset säikähtävät niitä. Jotkut tuovat aina vain lisää karhuja, joillakin on valjaat ja talutushihna. Eräällä todella läskillä miehellä on niin läski karhu, ettei se pysty kuin vetämään itseään eteenpäin kuin hylje kuivalla maalla. Kaikki värit on kirkkaita, punainen talo ja vihreät niityt. Rautias hevonen on unessa liinakko.

#123 Victoria Beckham esittelee uutta juhla-asuaan, se on niin lyhyt, että etuhalkiosta näkyy, ettei hänellä ole alushousuja. Mietin miten tuollaisessa mekossa voi istua.

#124 Lähdemme linja-autolla liikkeelle ajamaan meren rannassa kiemurtelevaa tietä. Tie ei mene aivan rannassa, vaan ehkä noin 100m päässä siitä ja korkeammalla. Näen Bussista kuinka maa repeilee rannassa syviksi rotkoiksi ja vesi syöksyy syntyneeseen rotkoon valtavalla voimalla. Tätä tapahtuu useita kertoja eri kohdissa rannassa, paikoissa, joissa on paljon hiekkaa ja hieman vihreitä vesikasveja. Joku selittää sen johtuvan siitä, että vesi hiljalleen nakertaa hiekkakerrosta pois ja yhtäkkiä maa murtuu kymmenien metrien rotkoksi ja vesi syöksyy. Näemme uutisen aiheesta, jossa sama tapahtui Etelä-Amerikassa rakenteilla olevalle kerrostalolle, maa talon alta lyhistyi ja valtavat vesimassat upottivat sen, ikkunoista näkyi miten työmiehet olivat jääneet jumiin. Osa niistä katseli ikkunoista rauhallisesti vajoamistaan. Bussista seurasin kun alavammalla kohdalla tuollainen tulva-aalto joka täytti romahtaneen maan ylettyi tielle jolla ajoimme. Kaikki oli kuitenkin hyvin. Ongelmia tuli vasta kun vesi vetäytyi takaisin ja hiekkaa jäi tielle niin, että linja-auto jäi jumiin. Joku selitti, että tämän takia merellä tehtävät ydinkokeet ovat niin vaarallisia ja samalla näin kun aavalla merellä laukaistaan ydinpommi ja vesi syöksyy ilmaan jättäen hetkeksi mereen tyhjän kolon, olin jossain tuon kolon reunoilla katsomassa kun vesi syöksyi takaisin.

#128 Lähden Bellegardin eli Börjen kanssa ratsain kohti ylämäkeä, joka on niin jyrkkä, että epäilen pääsemmekö sen ylös. Alhaalla huomaan, kuinka jättimäinen aalto pyyhkäisee mukaansa ihmiset ja hevoset. Aallon lähtiessä vain ihmiset tulevat takaisin pintaan, en näe hevosia ja alan kauhuissani itkemään kun muistin, että meidän pieni ja rakas poni oli jäänyt alas.

#131 Isäni istuu olohuoneen sohvalla vierellään vanha työkaverinsa, eläkkeelle ajat sitten siirtynyt pönäkki kaljuuntuva mies pullonpohjalaseineen. He istuvat käsi kädessä ja ilmoittavat vakavana, että ovat menossa naimisiin.

#134 Kirjaston henkilökunnan kanssa vedenalaisvideointikurssilla. Jossain välissä uin koko suurta kuvausryhmää karkuun, he kuvaavat jotain vammaista urheilijaa. Meri on silloin syvä ja pauhaa, en käy pinnalla usein. Tässä vaiheessa ei ole vielä työkavereita. Tilanne muuttuu yöksi ja kuvaamme matalassa vedessä (ensin sekini on korkeampi mutta laskee). Joku kuvaa horisonttia ja kuvankäsittelijä siirtää kuun eri paikkaan, että osuisi paremmin kuvaan. Katsomme Masin kanssa jotain kameraa, kun ohitsemme meren pohjassa lipuu pimeässä loistava kala ja Masi sanoo ”kuinka ihastuttavaa!” Anni on ajatellut hakea kirjastossa aukeaa oloneuvoksen työtä.

#135 23.9.2011 Ensin näen nurmikolla likaiset valkoiset tennarit. Sitten näen kalpeat jalat ojan pientareella. Muu ruumis on hieman paisunut, valkoinen ja puoliksi ojassa. Hiukset ovat mustat. Tämä on jo toinen ruumis tänä yönä.

#137 Mies joka on siinä ultimate fighter ohjelmassa, punainen tukka. Hän kantaa minua ja huomaa että hänellä on samanlaiset rintaliivit kuin minulla, violetit. Rata jota mennään moottoriajoneuvolla ylös ja alas. Seuraavana päivänä hän on kokonaan nainen. Blondi tukka. Sitä ennen mieheni on Woody Allen, meillä on lapsiakin. Välillä asuntonne on puoliksi vedenalainen maailma ja yritän etsiä kameraa ottaakseni hienon kuvan. Makoillaan sängyllä, minä, Woody ja meidän lapset ja katsotaan elokuvaa.

#140 On niin liukasta kun ajamme autolla, että pitää pyytää isä apuun. Sitten kun hän saapuu on vielä 400km matkaa Jyväskylään ja mietimme, että mitenkäs tämä nyt helpottaa tilannetta. Meitä on kolme ja autojakin on yhtäkkiä kolme, jokainen ajaa yhden kotiin. Mietimme kovasti ajojärjestystä.

#141 Jokin outo ihmemies ja tavallinen nainen eivät tienneet millainen heidän lapsestaan tulee, olisiko se normaali. Mies juoksee supervoimillaan junan kiinni ja hyppää sinne. Sitten näytetään lapsi, joka iloisesti jokeltaa ja puklailee syöttötuolillaan, ilmeisesti heidän lapsestaan tuli siis normaali. Sitten lopputekstit alkavat scrollaamaan. Ihmettelinkin miten kaikki näytti niin lavasteilta, taisin olla keskellä sitcomia.

#142 Outo talo. Matalat huoneen ja lian pinttamät kokolattiamatot. Huoneet ovat täynnä vanhoja muistoja, joita pengomme. On lapsuuden muistoja, valokuvia, vanhoja kouluruutuvihkoja, ihankuin joku olisi kerännyt elämäni muistot tuohon sokkeloiseen hämäärään muovimattotaloon. Löydämme jonkin videon, missä olimme mökillä. Yhtäkkiä muistoja tuosta oikeasti olemattomasta mökkimatkasta tulvii mieleeni. Minulla oli pitkät hiukset, mökki oli vihreä. Olin laiha ja pitkä ja poltin tupakkaa, hippivaatteissa. Hävetti hieman katsoa, koska videolla taisin olla aika humalassa. Sitten löytyy jotain vanhoja kavereideni kouluvihkoja ja joitakin kirjoja. Yhtäkkiä alkaa kuulua jotain melua, siellä on jotain paholaisihmisiä, joita haluan mennä piiloon. Huoneet jatkuvat sokkeloina ja jossakin huoneessa joku soittaa vanhaa urkuharmoonia, jonka päällä on liina ja jonkun vanhan ihmisen kuva kehyksissä. Menen hänen ohitseeni ja löydän uusia pimeitä muovisia huoneita. Yhtäkkiä pieni pahoilaistyttö löytää minut ja puree jalkaan.

#145 Taas kaikki jättävät minut yksin ja yritän itkun seasta sanoa sitä muille mutta kukaan ei kuuntele. Kävelen edestakaisin mummolan pihalla ja puhun puhelimeen siitä miten minua ei ole taaskaan otettu mukaan.

#146 Äitini heittää minua ruisleivällä niin, että selkärankani jotenkin muljahtaa paikoiltaan. Pysyäkseni paremmin pystyssä kiinnitän selkääni kakkosnelosen ja sitten ihmettelen, miten sen kanssa voi toimia.

#147 Yritän selittää Anton Sankalalle mahdollisimman innoittavalla tavalla miksi pitää syödä paljon kasviksia.

#157 Kierrämme koulukavereiden kanssa näyttelyitä, olemme kaikki jotenkin hilpeällä tuulella. Yhdessä näyttelytilan huoneessa huomaan olevani helikopterissa tai lentokoneessa korkealla ilmassa. Näyttelyn opas avaa oven ulos ja sanoi, että halutessaan saa hypätä alhaalla olevaan mereen. Meri on tumma ja jäälauttoja jokapuolella. Yhtäkkiä olemme Jessen kanssa purjeverneauton päällä ja kiidämme tietä hurjaa vauhtia. Yritämme tasapainoilla isojen värikkäiden patjojen ja vilttien päällä purjeverneauton kannella.

#159 On suuri fyysinen vetovoima, olemme suuressa tilassa, kuin jokin näyttelytila mutten muista mitään töitä seinillä. Istun tuolilla ja joku henkilö istuu toisella penkillä toisella puolen huonetta. Pikkuhiljaa siirrämme tuoleja lähemmäksi toisiamme, aina siihen asti, että yletymme suutelemaan.

#162 Lapissa, pitkä vaalehiekkainen tie, jonne vesi on noussut.. Olen matkalla katsomaan jonkun taiteilijan näyttelyä. Teos on lomakylä, jossa kaikki mökit ovat erilaisia, muistan vain suuren hirsimökin ja sen kuinka auto meinaa ajaa päälle kun kävelemme tien reunaa. En muista kenen kanssa olen. Sitten kokoontumme koulun aiheesta analyysiin kurssiporukalla keskustelemaan jotain ja teemme suuren työn, jossa maalaamme kirjaimia lattiaan mustalla. Tuntuu koko ajan, että olen jotenkin pihalla kaikesta ja muut tietävät tarkkaan mitä teemme. Jyrki Parantainen haluaa meidän aloittavan keskustelun isän suhteesta lapsiinsa ja roolista perheessä, mutta Katja Maria Nyman ei halua, ilmeisesti hänen isänsä onkuollut. Ala-aste kaverini Henri Lindström on mukana ja muistan makoilevani hänen vieressään kun alamme kuuntelemaan luentoa. Mökit tehnyt taiteilija on Wim Wenders.

#163 Olen lomakohteessa, jonkin lihavahkon ihmisen kanssa. Minulla on ruskea olkaimeton mekko, jossa on jotain rottinkikoristeita. Mekko meinaa tippu päältäni ja rinnuksissani on kolme finniä, vaikka minulla ei juuri ole finnejä. Joku ongelma meillä on maksukuponkien kanssa.

Satu Pirinen / 2012

